

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ Κ.Δ.Β.Μ

(ενσωμάτωση αρχών εκπαίδευσης ενηλίκων στις λειτουργίες του Κέντρου – εκπαίδευση ενηλίκων, μεθοδολογίες, τεχνικές, διαδικασίες, αξιολογήσεις, προϋποθέσεις)

Υπεύθυνοι σύνταξης και επιμέλειας κειμένου για το επιστημονικό συμβούλιο ΚΔΒΜ: Γεώργιος Κ. Ζαρίφης
Βασιλεία Καζούλλη
Αργύρης Κυρίδης

Ημερομηνία: 28/6/2013

Υπογραφή

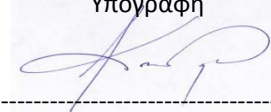
Γεώργιος Κ. Ζαρίφης

Υπογραφή

Βασιλεία Καζούλλη

Υπογραφή

Αργύρης Κυρίδης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – Βασικές προϋποθέσεις ανάπτυξης του εκπαιδευτικού πλαισίου Κ.Δ.Β.Μ	3
2. ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ Κ.Δ.Β.Μ	9
2.1 Δομή προγραμμάτων σκοπών και στόχων για τα Κ.Δ.Β.Μ και βασικές προϋποθέσεις εφαρμογής τους	11
2.1.1 Η πρώτη συνάντηση	12
2.1.2 Τίτλος ενότητας	14
2.1.3 Συνολικός στόχος (σκοπός) ενότητας	14
2.1.3 Συγκεκριμένοι στόχοι ενότητας	14
2.1.4 Περιεχόμενα μάθησης και διδασκαλίας (εκπαιδευτικό υλικό)	14
2.1.5 Μεθόδευση της διδασκαλίας και διδακτικό μοντέλο	15
2.1.6 Αξιολόγηση και έλεγχος επίτευξης των στόχων - διασφάλιση ποιότητας	17
3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΝΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Κ.Δ.Β.Μ	21
Διάρθρωση του προγράμματος	21
Ενότητα 1 ^η	21
Ενότητα 2 ^η	23
Ενότητα 3 ^η	24
Ενότητα 4 ^η	26
Ενότητα 5 ^η	28
Ενότητα 6 ^η	30
Ενότητα 7 ^η	32
Ενότητα 8 ^η	34

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – Βασικές προϋποθέσεις οργάνωσης του εκπαιδευτικού πλαισίου Κ.Δ.Β.Μ

Αν και όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία απευθύνονται σε ενήλικους έχουν ως βασικό προσανατολισμό στον τρόπο οργάνωσης τους την ανάπτυξη ή/και τη βελτίωση γνώσεων, στάσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να υπάρξει διαφοροποίηση τόσο στον τρόπο οργάνωσης τους όσο και στο είδος της εκπαίδευσης την οποία παρέχουν (βασική, αρχική ή/και συνεχιζόμενη, με εναλλαγή θεωρίας και πράξης, διαρκής, περιοδική, μαθητεία, ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση, κλπ.). Σε κάθε περίπτωση και για κάθε τύπο προγράμματος καλό είναι να γνωρίζουμε πως δομείται δηλαδή ποια είναι εκείνα τα στοιχεία βάσει των οποίων σχεδιάζεται τόσο η οργάνωσή τους όσο και ο τρόπος υλοποίησής τους.

Ως «δομικά στοιχεία» φυσικά θα πρέπει να θεωρήσουμε μόνον εκείνα τα μέρη ενός προγράμματος τα οποία προσδιορίζουν το χαρακτήρα του, προδιαγράφουν την πορεία του και οριοθετούν εν γένει τη διαδικασία εκπαίδευσης με τρόπο ο οποίος ωστόσο επιτρέπει τόσο στους εκπαιδευτές όσο και στους εκπαιδευόμενους να διερευνήσουν πιθανές εναλλακτικές «πορείες» στον τρόπο διάρθρωσης των δομικών στοιχείων (π.χ. η διάγνωση αναγκών ενημερώνει τη στοχοθεσία αλλά ταυτόχρονα και η στοχοθεσία είναι πιθανό να διαμορφώσει νέες ανάγκες εντός ενός προγράμματος).

Προκειμένου να οργανωθεί ένα σαφές εκπαιδευτικό πλαίσιο αναφοράς για τα Κ.Δ.Β.Μ, θα πρέπει να προσδιοριστούν τα εξής:

1. Τί **τύπο προγραμμάτων** επιθυμούμε (σκοπών και στόχων με μορφή ανοιχτού¹ ή κλειστού² curriculum, «παραδοσιακό» ή περιεχομένου³, διαδικασίας⁴, κλπ.). Οι διαφοροποιήσεις, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των παραπάνω τύπων προγραμμάτων παρουσιάζονται σύντομα στον πίνακα 1.
2. Τί είδους **μαθησιακά αποτελέσματα** προσδοκάμε (σε σχέση με τις γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες που θα πρέπει να αποκτήσουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι). Συνοπτική παρουσίαση των μαθησιακών αποτελεσμάτων τα οποία αντιστοιχούν στα επίπεδα 1 έως και 3 (βασική εκπαίδευση) του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων γίνεται στον πίνακα 2.
3. Με ποιες **άλλες διαδικασίες** (θεσμικές, αξιολογικές, διασφάλισης ποιότητας, εγκυροποίησης, κλπ.) θα πρέπει να συνδέονται. Στο σχήμα 2 παρουσιάζεται το διευρυμένο πλαίσιο αναφοράς για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα Κ.Δ.Β.Μ στο οποίο εντοπίζονται οι πιθανές θεσμικές και αξιολογικές διαδικασίες με τις οποίες συνδέονται τα συγκεκριμένα προγράμματα.

¹ Περιέχει γενικούς στόχους κατά διδακτική ενότητα και, συνεπώς, αφήνει τη διατύπωση των ειδικών στόχων στον εκπαιδευτή σε συνεργασία όμως με τους εκπαιδευόμενους. Έχει ως κύριο χαρακτηριστικό την **αποκεντρωτική διάσταση**, διατυπώνοντας κατευθυντήριες γραμμές, που οριοθετούν απλώς το πεδίο δράσης και εντοπίζουν τα όρια που δεν επιτρέπεται να υπερβεί ο εκπαιδευτής στη διαμόρφωση της διδακτικής διαδικασίας. Δίνει την ευκαιρία στον εκπαιδευτή να κινηθεί ευέλικτα και να προσαρμόσει τις προσπάθειές του τόσο στις συνθήκες που επικρατούν μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία, όσο και στις δικές του εκτιμήσεις για την προσέγγιση των προδιαγραφών.

² Είναι κατά κύριο λόγο **συγκεντρωτικό** και σχεδιάζεται από ομάδα εμπειρογνομόνων, οι οποίοι καταγράφουν με λεπτομέρεια τις ποικίλες μορφές διδακτικής δράσης. Επιχειρώντας να προδιαγράψει πλήρως τη διδασκαλία και στηριζόμενο στο συμπεριφορικό μοντέλο, περιέχει ειδικούς συμπεριφορικούς στόχους. Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο αποτέλεσμα της μάθησης και λιγότερο στην ίδια τη διαδικασία. Αποβλέπει στην ιδανικότερη επίτευξη των διδακτικών στόχων, παραβλέποντας τις επιμέρους ανάγκες των συμμετεχόντων. Προδιαγράφει ολοκληρωμένες προτάσεις ως προς τη διαμόρφωση και διεξαγωγή του μαθήματος. Αποφεύγει περιπτώσεις διεπιστημονικής και διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης. Αναθέτει το μάθημα κατά κύριο λόγο στον εκπαιδευτή, που επιβλέπει τη σωστή εφαρμογή προδιαγεγραμμένων καταστάσεων.

³ Τα παραδοσιακά προγράμματα συνιστούν έναν **κατάλογο περιεχομένων**. Περιέχουν μόνον το τί θα διδαχθεί και ένα ωρολόγιο πρόγραμμα.

⁴ Στο πρόγραμμα αυτό δίνεται έμφαση στο **πώς θα μάθει** ο ενήλικος εκπαιδευόμενος. Δίνεται έμφαση στη διαδικασία, στη μάθηση του «μυθάνειν» μέσω μιας διερευνητικής μάθησης. Η εκπαιδευτική διαδικασία ξεκινά με αφετηρία ένα ερώτημα, ένα πρόβλημα ή μια πρωτοβουλία, τα οποία συνδέονται άμεσα με τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων. Το πρόγραμμα αυτό: Αντιμετωπίζει τη μάθηση όχι ως συσσώρευση γνώσεων αλλά ως καλλιέργεια ικανοτήτων πρόσκτησης της γνώσης. Αφήνει περιθώρια για πραγμάτευση βιωματικών καταστάσεων, ευλικρινών προβληματισμών και ενδιαφερόντων, παρέχοντας στους καταρτιζόμενους την ευκαιρία να μάθουν μέσα από τη διαπραγμάτευση των ενδιαφερόντων τους. Οδηγεί σε μια θετική αντιμετώπιση της γνώσης από τους ενήλικους εκπαιδευόμενους, οι οποίοι θεωρούν το μάθημα κοινή υπόθεση συμμετεχόντων και εκπαιδευτή. Παρέχει επίσης στους συμμετέχοντες μια διαδικασία πιο ευέλικτη, περισσότερο δημιουργική και ευχάριστη.

Θα πρέπει να γίνει κατανοητό σε αυτή τη φάση ότι η επιτυχής υλοποίηση οποιουδήποτε προγράμματος εκπαίδευσης ενηλίκων σχετίζεται άμεσα με τη μεθόδευση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της διδακτικής μεθοδολογίας. Επιπλέον τα συγκεκριμένα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ και η επιτυχία τους (δηλαδή η κάλυψη των βασικών εκπαιδευτικών αναγκών μιας ευρείας ομάδας ενηλίκων οι οποίοι συνήθως δεν έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση και οι οποίοι επιθυμούν να αποκτήσουν ή να βελτιώσουν βασικές γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες για την προσωπική τους ανάπτυξη), έγκειται όχι μόνον στον προσδιορισμό των παραπάνω στοιχείων, αλλά και στην επαρκή υλοποίησή τους από τους εκπαιδευτές οι οποίοι θα αναλάβουν έναν εξαιρετικά απαιτητικό ρόλο, ο οποίος σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με τον ρόλο των εκπαιδευτικών στο τυπικό σχολείο ή ακόμη και των εκπαιδευτών ενηλίκων σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης. Ο ρόλος των εκπαιδευτών πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα διότι ανεξαιρέτως του εκπαιδευτικού πλαισίου οργάνωσης των προγραμμάτων Κ.Δ.Β.Μ, οι εκπαιδευτές είναι εκείνοι οι οποίοι θα τα υλοποιήσουν στην πράξη και θα διαμορφώσουν –πάντοτε σε σχέση και με τους συμμετέχοντες– τις προϋποθέσεις επιτυχίας τους. Για το λόγο αυτό πέρα από την ενδεχόμενη εμπειρία των εκπαιδευτών ή/και το υψηλό επίπεδο κατάρτισής τους, θεωρείται επιβεβλημένη η βαθιά κατανόηση των σημαντικότερων τουλάχιστον αρχών της βασικής εκπαίδευσης ενηλίκων (αξιοποίηση της ατομικής εμπειρίας, συσχέτιση του αντικειμένου μάθησης με τις ανάγκες και τις εμπειρίες των συμμετεχόντων, διαμόρφωση ενός ασφαλούς και ελκυστικού μαθησιακού κλίματος, σεβασμός της διαφορετικότητας και της ιδιοσυγκρασίας στον τρόπο μάθησης, επίγνωση του εθελοντικού χαρακτήρα συμμετοχής στην εκπαίδευση) ώστε να είναι σε θέση να (συν)διαμορφώσουν σε μικρό χρονικό διάστημα ένα δημιουργικό και ελκυστικό πλαίσιο μάθησης για τους συμμετέχοντες στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ.

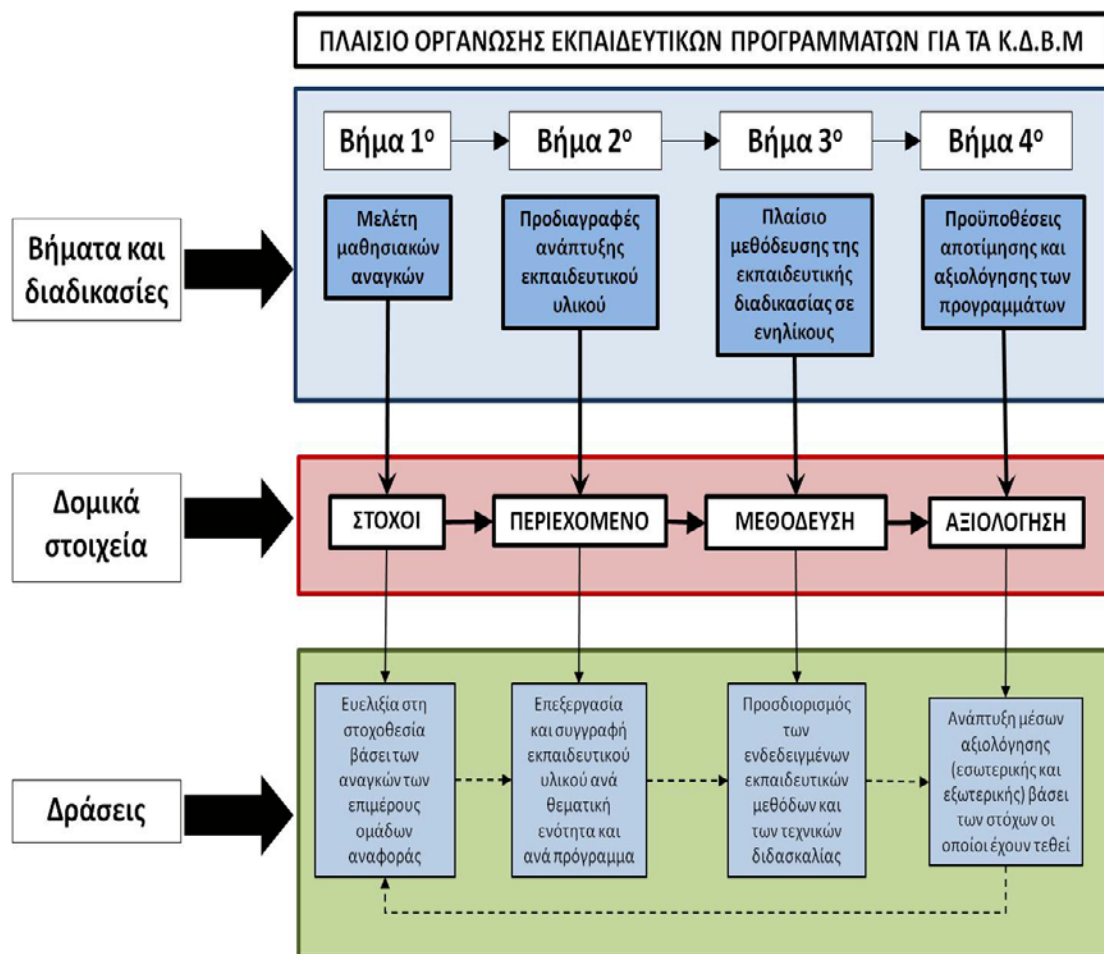
Το περιεχόμενο και ο προσανατολισμός των προγραμμάτων Κ.Δ.Β.Μ έτσι τουλάχιστον όπως προβλέπεται και από την διαχειριστική αρχή αλλά και από την επιστημονική επιτροπή, επιτρέπουν σε κάποιο βαθμό τον αυτοσχεδιασμό και την ανάπτυξη δημιουργικών τεχνικών μεθόδευσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ωστόσο πρέπει να γίνει σαφές από την αρχή ότι λόγω της περιορισμένης τους διάρκειας (25 ώρες στις πιο πολλές περιπτώσεις) θα πρέπει να εστιάσουν κατά κύριο λόγο σε συγκεκριμένους σκοπούς και στόχους οι οποίοι ωστόσο θα πρέπει να διατυπώνονται με τρόπο τέτοιο ώστε να διευκολύνουν τόσο τους εκπαιδευόμενους να εντοπίσουν και να εξωτερικεύσουν αμεσότερα τις μαθησιακές τους ανάγκες, όσο και τους εκπαιδευτές να προσδιορίσουν με μεγαλύτερη σαφήνεια τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και να τα συνδέσουν και με άλλες θεσμικές διαδικασίες (π.χ. διασφάλιση ποιότητας με βάση το πλαίσιο π3).

Υπό αυτή την παραδοχή τα συγκεκριμένα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ μπορούν να είναι **προγράμματα σκοπών και στόχων ανοιχτού τύπου**. Αυτό σημαίνει ότι οι σκοποί και οι στόχοι θα πρέπει να απορρέουν κατά κύριο λόγο από τις διαπιστωμένες μαθησιακές ανάγκες των ομάδων αναφοράς (δηλαδή του ίδιους τους ενήλικους συμμετέχοντες) και όχι από κάποια διαχειριστική αρχή ή από τους ίδιους τους εκπαιδευτές. Ένα πρόγραμμα βασικής εκπαίδευσης ενηλίκων το οποίο εστιάζει κατά κύριο λόγο στη επίτευξη συγκεκριμένων στόχων (όπως αυτούς που τίθενται στα προγράμματα τα οποία οργανώνονται από τα Κ.Δ.Β.Μ) έχει συνήθως τα παρακάτω δομικά στοιχεία (βλέπε επίσης σχήμα 1):

1. **Φορέα διαχείρισης ή δομή υλοποίησης** που συνήθως εξασφαλίζει και τις υλικοτεχνικές υποδομές για τη διεκπεραίωση του προγράμματος.
2. **Ομάδα αναφοράς**, η οποία συνήθως ταυτίζεται με την ομάδα των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα και της οποίας τις μαθησιακές ανάγκες θα πρέπει να καλύψει το πρόγραμμα.
3. **Διάγνωση και καταγραφή αναγκών**, που ίσως είναι και το σημαντικότερο δομικό στοιχείο. Πρόκειται για μία διαδικασία απαιτητική μεν απαραίτητη δε για την επιτυχία

ενός προγράμματος βασικής εκπαίδευσης ενηλίκων, η οποία γίνεται όχι μόνο πριν την έναρξή του, αλλά καθ' όλη τη διάρκειά του.

4. **Μαθησιακοί και διδακτικοί σκοποί και στόχοι** που απορρέουν από τη διάγνωση και καταγραφή των αναγκών των εκπαιδευομένων (της ομάδας αναφοράς ή των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα) και συνδέονται κατά κύριο λόγο με τους συγκεκριμένους στόχους του προγράμματος (αναλύονται αργότερα).
5. **Περιεχόμενα μάθησης και διδασκαλίας** τα οποία θα πρέπει να ανταποκρίνονται στους στόχους του προγράμματος ενώ θα πρέπει να αναδεικνύουν και τους γενικούς διδακτικούς στόχους αφήνοντας όμως περιθώριο στους εκπαιδευτές να συνδιαμορφώσουν με τους συμμετέχοντες τους ειδικούς διδακτικούς στόχους.
6. **Μεθόδευση της διδασκαλίας** η οποία θα ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και στις ανάγκες των εκπαιδευομένων και θα προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή τους. Αυτό προϋποθέτει τη δημιουργία ενός ασφαλούς μαθησιακού κλίματος το οποίο επιτυγχάνεται με τη χρήση τεχνικών ανάπτυξης δυναμικής της ομάδας, διαδραστικές ή βιωματικές τεχνικές, χρήση τεχνικών προσομοίωσης σε προγράμματα τα οποία δίνουν αυτή τη δυνατότητα και σε κάθε περίπτωση αξιοποίηση της εμπειρίας των συμμετεχόντων.
7. **Τρόπους αξιολόγησης** όχι μόνο του προγράμματος συνολικά αλλά και των επιμέρους διαδικασιών και δραστηριοτήτων, του εκπαιδευτή και φυσικά των εκπαιδευομένων. Αν και τα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ δεν θα παρέχουν πιστοποίηση στους συμμετέχοντες, η αποτίμηση των προσδοκόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων με όσο το δυνατό αξιόπιστο τρόπο θεωρείται επιβεβλημένη όχι μόνο για να διαπιστωθεί η επίτευξη ή μη των στόχων, αλλά και για τη διασφάλιση της ποιότητας των προγραμμάτων.

Σχήμα 1. Βασικό πλαίσιο αναφοράς για την οργάνωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων Κ.Δ.Β.Μ.

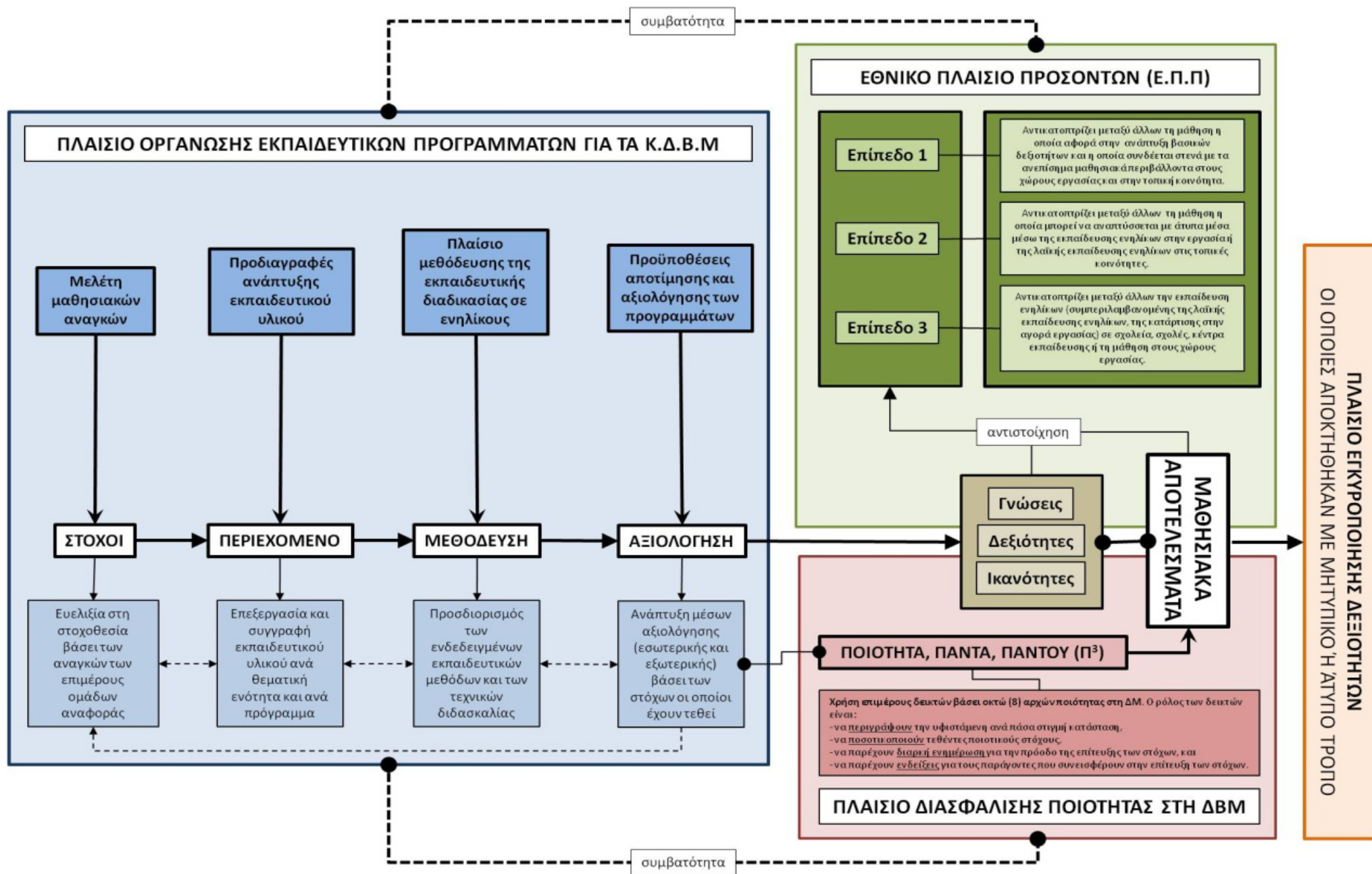
Πίνακας 1. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των βασικών προσεγγίσεων οι οποίες αφορούν στο σχεδιασμό προγραμμάτων βασικής εκπαίδευσης ενηλίκων.

ΤΥΠΟΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ			
	«Περιεχομένων» (παραδοσιακό)	«Σκοπών και στόχων»	«Διαδικασίας»
Δομικά στοιχεία	Κατάλογος περιεχομένων.	Σκοποί και στόχοι, περιεχόμενα μάθησης, μεθόδευση, έλεγχος επίτευξης των στόχων.	Δεν έχει προκαθορισμένα δομικά στοιχεία.
Σκοποί και στόχοι	Δεν ορίζονται. Ο εκπαιδευτής μπορεί να τους θέσει. Ωστόσο, είναι υποχρεωμένος να διδάξει τα προτεινόμενα γνωστικά αντικείμενα-περιεχόμενα.	Ορίζονται. Είναι η αρχή της διδασκαλίας και την καθορίζουν. Στο κλειστό curriculum είναι «ειδικοί» και προδιαγράφουν πλήρως τη διδασκαλία. Στο «ανοιχτό» είναι γενικοί, αφήνοντας περιθώρια στον εκπαιδευτή, χωρίς να του παρέχει αυτονομία.	Ορίζονται κατά την εξέλιξη και μπορεί να διαφοροποιηθούν, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων/-ουσών στη διδακτική διαδικασία.
Περιεχόμενα	Ορίζεται τι ακριβώς θα διδαχθεί.	Ορίζεται τι θα διδαχθεί, ώστε να επιτευχθούν οι σκοποί και οι στόχοι.	Αποφασίζουν οι συμμετέχοντες/ουσες τι θα διδαχθούν (θα διερευνηθούν).
Μεθόδευση	Καμιά οδηγία. Ο εκπαιδευτής αποφασίζει πώς θα διδάξει, οπότε ένας καλά καταρτισμένος εκπαιδευτής μπορεί να διαφοροποιεί κατά βούληση τη διδασκαλία του, εναλλάσσοντας μορφές και μεθόδους. Ωστόσο, στο παραδοσιακό πρόγραμμα χρησιμοποιείται συνήθως η μετωπική διδασκαλία.	Δίνονται μεθοδολογικές υποδείξεις κατά διδακτική ενότητα, με βάση τις οποίες θα επιτευχθούν οι στόχοι. Μπορεί να διατυπώνονται εναλλακτικές προτάσεις για διαφοροποίηση της εργασίας. Το κλειστό curriculum προδιαγράφει πλήρως τη διαδικασία με συνέπεια να καθίσταται το μοντέλο απόλυτα μιχελβιοριστικό.	Χρησιμοποιούνται συνεργατικές, διερευνητικές, βιωματικές με βάση τον προβληματισμό μέθοδοι, όπως για παράδειγμα η μέθοδος project.
Αξιολόγηση	Δεν ορίζεται ο χρόνος και ο τρόπος. Συνήθως λανθάνει το μοντέλο της προφορικής και γραπτής εξέτασης της προηγούμενης ενότητας και των τελικών εξετάσεων.	Ελέγχεται η επίτευξη των στόχων με τεστ παραδοσιακού ή αντικειμενικού τύπου. Η αξιολόγηση είναι κυρίως διαμορφωτική.	Διαρκής ποιοτική αξιολόγηση της διαδικασίας και του προϊόντος.
Χώρος	Ο εκπαιδευτής διαμορφώνει το χώρο κατά βούληση. Συνήθως τα θρανία τοποθετούνται στη σειρά για μετωπική διδασκαλία.	Υπάρχουν προτάσεις για διαφοροποίηση της διδασκαλίας και, αντίστοιχα, διαφορετική, εκάστοτε, διαμόρφωση του χώρου (π.χ. παραλληλόγραμμο, ομάδες).	Η διαμόρφωση του χώρου εκπαίδευσης διαφοροποιείται ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες του σχεδίου εργασίας. Στο χώρο ανήκει η αίθουσα στην οποία γίνεται η εκπαιδευτική διαδικασία, η βιβλιοθήκη, η νησίδα Η/Υ, όλο το κτήριο, η κοινωνία εκτός χώρου εκπαίδευσης.
Χρόνος	Καθορίζεται με το ωρολόγιο πρόγραμμα πόσες ώρες θα διδαχθεί εβδομαδιαίως το αντικείμενο.	Καθορίζεται ο χρόνος που χρειάζεται για κάθε ενότητα.	Η χρονική διάρκεια του project αποφασίζεται από τους συμμετέχοντες. Ένα project είναι ‘μικρής’, ‘μεσαίας’ και ‘μεγάλης’ διάρκειας.
Σχέση εκπαιδευτή – εκπαιδευόμενου	Ο εκπαιδευτής=φορέας γνώσης και μεταδότης των περιεχομένων. Ο εκπαιδευόμενος= αποδέκτης περιεχομένων του προγράμματος.	Ο εκπαιδευτής = εκτελεστής του προγράμματος (κυρίως στο κλειστό curriculum). Ο εκπαιδευόμενος = αποδέκτης των προδιαγραφών της διδασκαλίας. Όσο πιο «ανοιχτό» είναι τόσο αυξάνεται η αυτενέργεια εκπαιδευτή και καταρτιζόμενου.	Ο εκπαιδευτής= σκηνοθέτης της διδασκαλίας, δρα από το παρασκήνιο, συνεργάτης Ο εκπαιδευόμενος = ερευνητής, μέλος μιας ομάδας που επιδιώκει να λύσει ένα πρόβλημα, «μαθαίνει πως να μαθαίνει».
Πλεονεκτήματα	Αφήνει πολλά περιθώρια στον εκπαιδευτή (επιλογή μορφών και μεθόδων, μορφών αξιολόγησης). Αρκεί να έχει καλή κατάρτιση στην εκπαίδευση ενηλίκων.	Είναι πολύ βοηθητικό για τον εκπαιδευτή, κυρίως το νέο ή αυτόν χωρίς σχετική κατάρτιση στην εκπαίδευση ενηλίκων. Μπορεί να προβλέπει την εξέταση της διεπιστημονικότητας.	Συνδέεται με την ποιότητα της εκπαίδευσης και την εσωτερική μεταρρύθμιση του συστήματος. Στο κέντρο ο καταρτιζόμενος, η μάθηση του μαθαίνει, η έρευνα κλπ. Είναι διεπιστημονικό ή διαθεματικό.
Μειονεκτήματα & Περιορισμοί	Πληθώρα διδακτέας ύλης. Πίεση στον εκπαιδευτή. Αποστήθιση της ύλης. Το εγχειρίδιο/τεχνικό syllabus στο κέντρο της διδακτικής διαδικασίας.	Μπορεί να περιορίζει τον εκπαιδευτή, καθώς προδιαγράφει πολλές πτυχές της διδασκαλίας.	Απαιτείται πολύ καλή κατάρτιση των ενηλίκων εκπαιδευτών σε σχετικά ζητήματα. Ένα πρόγραμμα διαδικασίας εφαρμόζόμενο στο 100% του προγράμματος καθιστά δύσκολη τη διδασκαλία των πυρηνικών γνώσεων.

Πίνακας 2. Συνοπτική παρουσίαση των επιπέδων 1 έως 3 του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων.

Στο μέτρο ωστόσο που κάποια προγράμματα των Κ.Δ.Β.Μ (εθνικής εμβέλειας) θα παρέχουν γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες οι οποίες μπορούν να αντιστοιχηθούν σε κάποιο από τα επίπεδα 1, 2 ή 3 του Ε.Π.Π (βάσει του Ευρωπαϊκού προτύπου) χωρίς ωστόσο να παρέχεται αντίστοιχη πιστοποίηση στους συμμετέχοντες, θα πρέπει να υπάρξει σύνδεση και με ένα πλαίσιο εγκυροποίησης (validation) αυτών των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων.

Επίπεδο	Γνώσεις	Δεξιότητες	Προσωπικές και επαγγελματικές ικανότητες			
			(i) Αυτονομία και υπευθυνότητα	(ii) Μαθησιακή ικανότητα	(iii) Επικοινωνία και κοινωνική ικανότητα	(iv) Επαγγελματική και εξειδικευμένη ικανότητα
1	Ανάκληση βασικών γενικών γνώσεων	Χρήση βασικών δεξιοτήτων για τη εκτέλεση απλών καθηκόντων	Ολοκλήρωση της εργασίας ή των σπουδών κάτω από άμεση επίβλεψη και επίδειξη προσωπικής αποτελεσματικότητας σε απλά και σταθερά περιβάλλοντα	Αποδοχή της συμβουλευτικής στη μάθηση	Αντίδραση σε απλή γραπτή και προφορική επικοινωνία Επίδειξη κοινωνικού ρόλου	Γνώση των διαδικασιών για την επίλυση προβλημάτων
2	Ανάκληση και κατανόηση βασικών γνώσεων σ' έναν κλάδο, το εύρος των σχετικών γνώσεων περιορίζεται στα γεγονότα και τις κύριες ιδέες	Χρήση δεξιοτήτων και ικανοτήτων-κλειδιών ¹¹ για την εκτέλεση καθηκόντων, όπου η δράση διέπεται από κανόνες που ορίζουν ενέργειες ρουτίνας και στρατηγικές Επιλογή και εφαρμογή βασικών μεθόδων, εργαλείων και υλικού.	Ανάληψη περιορισμένης ευθύνης για τη βελτίωση της απόδοσης στην εργασία ή τις σπουδές, μέσα σε απλά και σταθερά περιβάλλοντα και εντός οικείων, ομοιογενών ομάδων	Αναζήτηση της συμβουλευτικής στη μάθηση	Αντίδραση σε απλή, αλλά λεπτομερή γραπτή και προφορική επικοινωνία Προσαρμογή ρόλου σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα	Επίλυση προβλημάτων χρησιμοποιώντας τις πληροφορίες που παρέχονται
3	Εφαρμογή των γνώσεων σ' έναν κλάδο που περιλαμβάνει διαδικασίες, τεχνικές, υλικό, μέσα, εξοπλισμό, ορολογία και ορισμένες θεωρητικές ιδέες	Χρήση σειράς ειδικών δεξιοτήτων του κλάδου για την εκτέλεση των καθηκόντων και παρουσίαση της προσωπικής εξήγησης μέσω της επιλογής και της προσαρμογής μεθόδων, εργαλείων και υλικών Εκτίμηση των διαφορών προσεγγίσεων στα καθήκοντα	Ανάληψη ευθύνης για την ολοκλήρωση καθηκόντων και επίδειξη ορισμένης ανεξαρτησίας ως προς το ρόλο στην εργασία ή τις σπουδές, όπου τα περιβάλλοντα είναι γενικότερα σταθερά, αλλά όπου αλλάζουν ορισμένοι παράγοντες	Ανάληψη ευθύνης για την προσωπική μάθηση	Παραγωγή λεπτομερούς γραπτής και προφορικής επικοινωνίας (και αντίδραση σε αυτή) Ανάληψη ευθύνης για αυτοκατανόηση και συμπεριφορά	Επίλυση προβλημάτων χρησιμοποιώντας γνωστές πηγές πληροφόρησης, που λαμβάνουν υπόψη ορισμένα κοινωνικά ζητήματα

Σχήμα 2. Διευρυμένο πλαίσιο αναφοράς για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα Κ.Δ.Β.Μ.

2. ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ Κ.Δ.Β.Μ

Με βάση τις προϋποθέσεις οι οποίες αναλύθηκαν παραπάνω, οι προδιαγραφές (βασική δομή) ανάπτυξης ενός ανοιχτού εκπαιδευτικού προγράμματος σκοπών και στόχων, βασικής εκπαίδευσης ενηλίκων για τα Κ.Δ.Β.Μ, θα πρέπει να αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου πλαισίου οργάνωσης προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων (σχήμα 2). Το πλαίσιο αυτό οφείλει να συνδέεται με –ή τουλάχιστον δεν μπορεί να μην λαμβάνει υπόψη– συγκεκριμένες θεσμικές παραμέτρους (σε ό,τι αφορά την εφαρμογή του στην πράξη) όπως το **Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων** (Ε.Π.Π)⁵, και το υφιστάμενο **Πλαίσιο Διασφάλισης Ποιότητας στη Δια Βίου Μάθηση** (π3)⁶.

Επιπροσθέτως, και στο μέτρο που ο στόχος των προγραμμάτων τα οποία θα παρέχονται από τα Κ.Δ.Β.Μ είναι η αντιστοίχιση των μαθησιακών αποτελεσμάτων (γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες) με κάποιο ή με κάποια από τα επίπεδα 1, 2 ή 3 (πίνακας 1) του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων (το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων βάσει της μέχρι σήμερα εξέλιξής του ακολουθεί το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό), καθίσταται απαραίτητη η διαμόρφωση εκείνων των συνθηκών οι οποίες θα αφορούν και στη **δυνατότητα εγκυροποίησης** (validation) εκείνων των γνώσεων, δεξιοτήτων ικανοτήτων (προσωπικών και επαγγελματικών) τις οποίες οι συμμετέχοντες στα προγράμματα των Κ.Δ.Β.Μ θα αποκτήσουν με μη-τυπικό τρόπο, και για το λόγο αυτό δεν θα μπορούν να πιστοποιήσουν ή να αξιοποιήσουν στην αγορά εργασίας.

Συνακόλουθα, στο βαθμό που τα προγράμματα που θα παρέχουν τα Κ.Δ.Β.Μ, έχουν ως αφετηρία τους την ανάπτυξη επιμέρους μαθησιακών στόχων οι οποίοι θα ανταποκρίνονται μεν στις μαθησιακές ανάγκες των ενηλίκων συμμετεχόντων, αλλά ταυτόχρονα θα συνδέονται και με την θεσμική ανάγκη για αντιστοίχιση των μαθησιακών αποτελεσμάτων με το Ε.Π.Π (επίπεδα 1 έως και 3) καθώς και με την ανάγκη για διασφάλιση της ποιότητας βάσει του προτύπου π3, τότε θα πρέπει όλοι οι μαθησιακοί και διδακτικοί στόχοι οι οποίοι τίθενται σε κάθε πρόγραμμα χωριστά να συνδέονται με συγκεκριμένες γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και ικανότητες (προσωπικές και επαγγελματικές) οι οποίες θα παραπέμπουν σε συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα, τα οποία θα πρέπει και αυτά με τη σειρά τους να είναι αξιολογήσιμα **βάσει συγκεκριμένων δεικτών διασφάλισης ποιότητας** τους οποίους προβλέπει το π3.

Για το λόγο αυτό και πριν παρουσιαστεί το πλήρες εκπαιδευτικό πλαίσιο για τα Κ.Δ.Β.Μ θα ήταν χρήσιμο να ληφθούν υπόψη από τη διαχειριστική αρχή αλλά κυρίως από τους εκπαιδευτές οι οποίοι θα αναλάβουν και τον πιο σημαντικό ρόλο τα παρακάτω⁷:

1. Η ομάδα αναφοράς ή οι ομάδες ενηλίκων συμμετεχόντων στις οποίες θα απευθύνονται τα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ ανά θεματικό πεδίο και ανά αντικείμενο. Οι εκπαιδευτές φέρουν μεγάλη ευθύνη στη δημιουργία ενός κλίματος μαθησιακής ασφάλειας το οποίο ταυτόχρονα θα κινητοποιεί τους συμμετέχοντες να αναζητούν ενεργά εκείνες τις γνώσεις και εμπειρίες οι οποίες θα ικανοποιήσουν τις μαθησιακές ανάγκες τους. Οι ομάδες αναφοράς ωστόσο ενδέχεται να διαφοροποιούνται ως προς τα κοινωνικά, οικονομικά ή μορφωτικά τους χαρακτηριστικά. Για το λόγο αυτό θεωρείται επιτακτική η ανάπτυξη δυναμικής μεταξύ των συμμετεχόντων ως μέλη μίας ομάδας με κοινούς στόχους. Αυτό θα πρέπει να ξεκινήσει από την πρώτη κιόλας συνάντηση των εκπαιδευτών με τους συμμετέχοντες στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ. Οι εκπαιδευτές προκειμένου να δημιουργήσουν

⁵ Διαθέσιμο στον ιστοχώρο <http://www.nqf.gov.gr/>

⁶ Διαθέσιμο στον ιστοχώρο <http://www.gsae.edu.gr/el/feasts/435--1-7-2011>

⁷ Μπορούν να παρατεθούν από τους εκπαιδευτές ή/και τη διαχειριστική αρχή και να διατυπώνονται με σαφήνεια και στο εκπαιδευτικό υλικό με αυτή τη σειρά:

- Ομάδα στόχος (ή ομάδες ενηλίκων στις οποίες θα απευθύνεται το πρόγραμμα),
- Μαθησιακά αποτελέσματα (γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες) βάσει των επιπέδων 1-3 του Ε.Π.Π,
- Συγκεκριμένοι μαθησιακοί στόχοι (για κάθε μαθησιακό αποτέλεσμα χωριστά). Μπορούν να κατονομαστούν μέχρι τρεις (3) γενικοί μαθησιακοί στόχοι (π.χ. να είναι σε θέση οι συμμετέχοντες να κατανοούν, να αξιολογούν, να αναλύουν..., κλπ.), μεριμνώντας ωστόσο οι εκπαιδευτές και για το «άνοιγμα» κάποιων γενικών στόχων σε ειδικούς ή την διαμόρφωση νέων στόχων οι οποίοι μπορούν να προκύψουν από τη συνεργασία τους με τους ενήλικους εκπαιδευόμενους στην πορεία του προγράμματος. Αυτή είναι και η λογική των προγραμμάτων σκοπών και στόχων ανοιχτού τύπου.

τις προϋποθέσεις ανάπτυξης δυναμικής μεταξύ των συμμετεχόντων οφείλουν να γνωρίζουν σε κάποιο βαθμό τα κύρια χαρακτηριστικά της ομάδας των συμμετεχόντων στα προγράμματα στα οποία θα είναι υπεύθυνοι. Τα χαρακτηριστικά αυτά παίζουν σημαντικό ρόλο στη λειτουργία των ομάδων και είναι τα εξής:

- **το μέγεθος της ομάδας των ενηλίκων συμμετεχόντων:** επιδρά στις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη⁸.
 - **η δομή της ομάδας:** επηρεάζει τον τρόπο λειτουργίας και απόδοσης των μελών της⁹.
 - **η συνοχή της ομάδας:** προσδιορίζει το βαθμό συμμετοχής των μελών της¹⁰.
 - **οι κοινωνικοί κανόνες της ομάδας:** διέπουν τις σκέψεις και τις πράξεις των μελών της¹¹.
2. Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, δηλαδή γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και ικανότητες (προσωπικές και επαγγελματικές) τις οποίες (βάσει των συγκεκριμένων μαθησιακών και διδακτικών στόχων οι οποίοι θα προσδιοριστούν για κάθε πρόγραμμα χωριστά) προβλέπεται να αποκτήσουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι με τη συμμετοχή τους στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ με σαφή αναφορά ωστόσο στο αντίστοιχο επίπεδο (1, 2 ή 3) του Ε.Π.Π¹². Πρέπει να γίνει απολύτως σαφές ότι τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα αν και εκφράζονται λεκτικά μέσω των συγκεκριμένων μαθησιακών και διδακτικών στόχων στους οποίους γίνεται αναφορά αμέσως μετά, δεν μπορούν και δεν πρέπει να θεωρούνται κριτήριο ή προϋπόθεση υλοποίησης των προγραμμάτων Κ.Δ.Β.Μ. Αποτελούν έναν καλό οδηγό πορείας του προγράμματος, κυρίως για τους εκπαιδευτές και τους ενήλικους εκπαιδευόμενους, αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να θεωρηθούν ως η βάση οργάνωσης των προγραμμάτων Κ.Δ.Β.Μ ή να λειτουργούν ως αποκλειστικό μέσο αποτίμησης της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων ή των εκπαιδευομένων.
3. Οι πιθανοί μαθησιακοί και διδακτικοί στόχοι οι οποίοι τίθενται σε σχέση πάντοτε με την ομάδα αναφοράς η οποία έχει αδρομερώς προσδιοριστεί. Οι μαθησιακοί και διδακτικοί στόχοι (συνήθως συμπίπτουν αν και στις περισσότερες περιπτώσεις μας ενδιαφέρουν οι διδακτικοί, οι οποίοι απαιτούν και την αξιοποίηση της διδακτικής εμπειρίας των εκπαιδευτών οι οποίοι μπορούν με βάση την ομάδα των συμμετεχόντων και τις εμπειρίες τους να τους μετατρέπουν αναλόγως σε ειδικούς ή άμεσους στη διάρκεια του προγράμματος), στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ θα πρέπει να είναι διατυπωμένοι με αρκετή

⁸ Η συμμετοχή σε μεγάλες ομάδες δίνει στα άτομα το αίσθημα της ανωνυμίας και πολλές φορές οδηγεί σε απώλεια της προσωπικής ταυτότητας. Οι ενήλικοι σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να πάψουν να αισθάνονται υπεύθυνοι για τις πράξεις και τις ενέργειές τους και να νιώσουν είτε ότι “χάνονται” μέσα στο πλήθος των μελών της ομάδας είτε ότι βρίσκουν ένα κρησφύγετο που τους επιτρέπει να αποποιούνται ευκολότερα τις προσωπικές τους ευθύνες. Αντίθετα, στις μικρότερες ομάδες τα μέλη είναι “εκτεθειμένα” και οι πράξεις τους είναι αντιληπτές και κατά συνέπεια υπό κρίση από το σύνολο. Οι μεγαλύτερες ομάδες μπορεί να έχουν περισσότερα αποθέματα ενέργειας, αλλά δυσκολεύονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις μικρότερες ομάδες να τη διοχετεύσουν αποτελεσματικά καθώς φαίνεται να υπάρχει μια σχέση αντιστρόφως ανάλογη ανάμεσα στο μέγεθος της ομάδας και στην αποτελεσματικότητά της.

⁹ Προσδιορίζεται από τους ρόλους των μελών της, από τις σχέσεις ιεραρχίας που πιθανώς διαμορφώνονται στην πορεία του προγράμματος, από το είδος και τις μορφές του επικοινωνιακού πλαισίου που διαμορφώνεται στην ομάδα καθώς επίσης και από το βαθμό συνοχής που επιτυγχάνεται.

¹⁰ Η συνοχή μιας ομάδας ενηλίκων εκπαιδευομένων σε προγράμματα βασικής ή γενικής εκπαίδευσης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις προηγούμενες εμπειρίες της, από το βαθμό αποδοχής των κοινών κανόνων και στόχων της και από το βαθμό αλληλεπίδρασης των μελών της. Οι προηγούμενες θετικές εμπειρίες, η γενική αποδοχή των κανόνων και στόχων και η έντονη αλληλεπίδραση ευνοούν και ενισχύουν τη συνοχή της ομάδας. Όσο δε μεγαλύτερη είναι η συνοχή μιας ομάδας, τόσο διευκολύνεται η επικοινωνία, η συμμετοχή, η κινητοποίηση και οι επιδόσεις των μελών της.

¹¹ Πρόκειται για τις στάσεις, τις αντιλήψεις και τις συμπεριφορές που είναι κοινά αποδεκτές από τα μέλη της ομάδας. Για παράδειγμα, μια ομάδα ενηλίκων Ρομά παρά τις επιμέρους διαφωνίες και διαφοροποιήσεις των μελών της έχει κάποιες κοινές αξίες, κοινές αρχές και απαγορεύσεις όπως η συμπεριφορά των παιδιών προς τους γονείς, η στάση τους απέναντι στο καθήκον, στην εργασία, κλπ.

¹² Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα μπορούν να προσδιοριστούν αδρομερώς από τη διαχειριστική αρχή και τους εκπαιδευτές (με σαφή αναφορά και στο εκπαιδευτικό υλικό), πάντοτε όμως σε σχέση με τις γνώσεις που θα αποκτήσουν οι συμμετέχοντες (π.χ. ορισμός του πολιτιστικού τουρισμού, πως συνδέεται η επιχειρηματικότητα με την τουριστική ανάπτυξη, κλπ.), τις δεξιότητες (π.χ. διαχείριση τουριστικών πακέτων για πολιτιστικό τουρισμό), και τις ικανότητες, προσωπικές και πιθανώς επαγγελματικές (π.χ. επικοινωνία μέσω τηλεφώνου για κρατήσεις δωματίων ή χρήση ηλεκτρονικών μέσων για κρατήσεις μέσω διαδικτύου, κλπ.).

σαφήνεια, αφήνοντας όμως περιθώρια «δημιουργικού ανοίγματος» ή δημιουργικών διδακτικών παρεμβάσεων σε σχέση πάντοτε με τις εμπειρίες και τα μαθησιακά ενδιαφέροντα των ενηλίκων συμμετεχόντων. Μπορούμε να τους διακρίνουμε στους εξής:

- **Συνολικοί στόχοι**, είναι οι γενικοί στόχοι πίσω από κάθε πρόγραμμα και διαμορφώνουν τον σκοπό του και μπορούν να διατυπωθούν συνολικά εξ αρχής ή ανά διδακτική ενότητα στο κάθε πρόγραμμα χωριστά. Οι στόχοι αυτοί μπορούν να τοποθετηθούν όχι μόνο σε σχέση με το τι επιθυμούν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι εν γένει (βάσει των αποτελεσμάτων της διάγνωσης αναγκών από τον φορέα διαχείρισης) αλλά και σε σχέση με το τι εξυπηρετεί τον φορέα διαχείρισης πολλές φορές (σε σχέση με τις υπάρχουσες υλικοτεχνικές υποδομές, το εκπαιδευτικό δυναμικό, κ.λπ.). Οι συνολικοί στόχοι μπορεί να προέρχονται και από τις δύο πλευρές, και είναι οι μακροπρόθεσμοι στόχοι του προγράμματος οι οποίοι το διατρέχουν σε όλη του τη διάρκεια. Παίζουν το ρόλο του οδηγού πορείας του προγράμματος και αφορούν συνήθως σε εκείνα τα γενικά ιδεώδη –όπως καλύτερη ποιότητα ζωής, δικαιότερη κοινωνία, κοινωνική προσφορά, γνώση και κατανόηση μιας κατάστασης, εφαρμογή μιας διαδικασίας– στα οποία στοχεύουν τα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι ακόμη και όταν δεν επιτυγχάνονται σε μεγάλο βαθμό μέσα σε ένα πρόγραμμα, μπορούν να βοηθήσουν τους εκπαιδευτές να αποτιμήσουν σε μικροκλίμακα το κατά πόσο έχουν επιτευχθεί από τους συμμετέχοντες.
- **Συγκεκριμένοι στόχοι**, μας ενδιαφέρουν περισσότερο διότι είναι εκείνοι οι στόχοι που συνήθως τίθενται συνειδητά για ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα και κατά κύριο λόγο αφορούν στους επιμέρους στόχους ανά ενότητα στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ, ενώ συμπίπτουν και με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα (γνώσεις, στάσεις, δεξιότητες και ικανότητες).
- **Άμεσοι ή ειδικοί στόχοι**, είναι εκείνοι οι στόχοι οι οποίοι τίθενται προκειμένου να «σπάσουν» ή να «ανοίξουν» –προς διευκόλυνση τόσο των εκπαιδευτών αλλά κυρίως των εκπαιδευομένων– οι συγκεκριμένοι στόχοι. Το ζητούμενο με τους ειδικούς στόχους είναι να βοηθηθεί ο εκπαιδευτής στην ανακάλυψη και τον προσδιορισμό επιμέρους μαθησιακών αναγκών των συμμετεχόντων οι οποίες δεν είχαν διαγνωστεί εξ αρχής και οι οποίες ενδέχεται να προκύψουν στην πορεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αλλά ταυτόχρονα να βοηθήσουν και τους εκπαιδευόμενους να επιτύχουν αυτούς τους στόχους.

Επιπλέον και σε συνάρτηση με τα παραπάνω θα πρέπει ιδανικά να προσδιορίζονται οι απαραίτητες προϋπάρχουσες γνώσεις-δεξιότητες των εκπαιδευομένων (με τη χρήση ενός διαγνωστικού τέστ για παράδειγμα το οποίο μπορεί να σχεδιαστεί από τους εκπαιδευτές και να γίνει στην πρώτη συνάντηση), η απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή και η δυνατότητα πλήρους αξιοποίησης του εκπαιδευτικού υλικού βάσει της διάρκειας του προγράμματος, ενώ θα πρέπει να γίνει σαφής και ο τρόπος διάρθρωσης του εκάστοτε προγράμματος, ο αριθμός των ενοτήτων από τις οποίες απαρτίζεται (εφόσον αυτό προβλέπεται από τον διαχειριστή ή συντονιστή του προγράμματος), και φυσικά όπως ήδη αναφέρθηκε πιο πάνω η ομάδα ή οι ομάδες αναφοράς στις οποίες θα απευθύνεται το πρόγραμμα.

2.1 Δομή προγραμμάτων σκοπών και στόχων για τα Κ.Δ.Β.Μ και βασικές προϋποθέσεις εφαρμογής τους

Στη συνέχεια παρουσιάζονται ενδεικτικά τα δομικά στοιχεία οργάνωσης προγραμμάτων σκοπών και στόχων για τα Κ.Δ.Β.Μ. Ο στόχος της παρουσίασης είναι να αποτελέσουν έναν γενικό οδηγό μεθόδευσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας από τους εκπαιδευτές και όχι ένα σύστημα εφαρμογής το οποίο θα πρέπει απαρэгκλιτα να ακολουθήσουν οι εκπαιδευτές προκειμένου να οδηγηθούν σε ένα επιτυχημένο αποτέλεσμα. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι

ένα οδηγός μεθόδευσης παρουσιάζει τον ιδανικό τρόπο εφαρμογής. Επιμέρους διαφοροποιήσεις θα πρέπει να υπολογίζονται από τους ίδιους τους εκπαιδευτές.

2.1.1 Η πρώτη συνάντηση

Ως βασική αρχή πριν την έναρξη κάθε προγράμματος Κ.Δ.Β.Μ θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμο να κατανοήσουν όσο το δυνατόν καλύτερα οι εκπαιδευτές τις επιμέρους «ενέργειες» που πιθανότατα να συμβούν στη διάρκεια του προγράμματος το οποίο θα αναλάβουν. Με τον όρο «ενέργειες» δεν αναφερόμαστε φυσικά στις διδακτικές ενότητες του προγράμματος ή στους στόχους τους, αλλά σε μια σειρά λειτουργικών δραστηριοτήτων οι οποίες διαδραματίζονται μέσα στην ομάδα των ενηλίκων συμμετεχόντων καθώς και τις πιθανές μεθόδους δράσης των μελών της μέσα σε αυτήν. Θα λέγαμε επίσης ότι είναι ευρύτερα πρότυπα συμπεριφοράς που διαμορφώνονται μέσα σε μία ομάδα, όπως η αλληλεπίδραση των μελών της ομάδας, η επικοινωνία, οι ρόλοι, οι τρόποι λήψης αποφάσεων. Για το λόγο αυτό μερικές από τις σημαντικότερες προϋποθέσεις λειτουργίας της ομάδας τις οποίες θα πρέπει να συνυπολογίσουν οι εκπαιδευτές κατά την πρώτη συνάντηση τους με τους εκπαιδευόμενους –η οποία είναι και η πιο σημαντική για τη *δημιουργία ενός κλίματος μαθησιακής ασφάλειας και ανάπτυξης δυναμικής με τις ομάδες συμμετεχόντων* στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ– είναι οι παρακάτω:

- **Επικοινωνία.** Δηλαδή, τα λεκτικά και τα μη λεκτικά μηνύματα που εκπέμπονται από τα μέλη της ομάδας. Όταν μελετάμε τις λειτουργίες της ομάδας, μας ενδιαφέρει να αναλύσουμε τους κώδικες επικοινωνίας που χρησιμοποιούν τα μέλη της ομάδας, καθώς επίσης και το περιεχόμενο και τη μορφή των μηνυμάτων. Πρέπει να επισημανθεί ότι ένα μήνυμα προσλαμβάνεται διαφορετικά από τον κάθε δέκτη-μέλος της ομάδας, ο οποίος το φιλτράρει μέσω του εμπειρικού του συστήματος.
- **Αλληλεπίδραση.** Με τον όρο αλληλεπίδραση εννοούμε ότι μια συγκεκριμένη ενέργεια ενός συμμετέχοντα μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά ενός άλλου συμμετέχοντα, ο οποίος με τη σειρά του επηρεάζει τη συμπεριφορά του πρώτου. Σε μία ομάδα που συζητά το ίδιο θέμα, όλα τα μέλη της ομάδας συμφωνούν απόλυτα και μόνο ένα άτομο φαίνεται να διαφωνεί. Εάν του ζητηθεί η γνώμη του, είναι πιθανό να συμφωνήσει παρά το γεγονός ότι μπορεί να έχει σημαντικές αντιρρήσεις. Στην ουσία πρόκειται για ένα είδος συμμόρφωσης, δηλαδή, το άτομο εμφανίζει μια διαφορετική συμπεριφορά από ότι ίσως να εμφάνιζε εάν ήταν μόνο του ή μέσα σε μια δυαδική σχέση. Για τους εκπαιδευτές θα πρέπει να είναι σχεδόν αναμενόμενο ότι κάθε μέλος μιας ομάδας ενηλίκων εκπαιδευομένων αντιδρά στην παρουσία, το λόγο, τις πράξεις, τις συμπεριφορές, τις εκφράσεις συναισθημάτων των άλλων μελών της ομάδας.
- **Ανάληψη Ρόλων.** Οι ενήλικοι συμμετέχοντες μέσα στις εκπαιδευτικές ομάδες, όπως και γενικότερα στη ζωή τους, παίζουν άλλοτε πιο συνειδητά κι άλλοτε ασυνείδητα, κάποιους ρόλους. Συνήθως οι ρόλοι αυτοί βρίσκονται σε άμεση αλληλοσυσχέτιση ανάμεσα στην εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους, στο τι πιστεύουν ότι περιμένουν οι άλλοι από εκείνους και στο τι πραγματικά προσδοκούν εκείνοι από τους άλλους. Για παράδειγμα, θα μπορεί εύκολα να διακρίνει κανείς μέσα σε μία ομάδα ενηλίκων συμμετεχόντων σε προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ πολλούς διαφορετικούς ρόλους: τον ρόλο του κακού - άτακτου, τον μητρικό - προστατευτικό ρόλο, το ρόλο του ηγέτη - αρχηγού, το ρόλο του υποστηρικτή – «κολώνα» της ομάδας, το ρόλο του θύματος, κ.λπ. Όλοι οι ρόλοι μπορεί να είναι χρήσιμοι και παραγωγικοί για την ομάδα ακόμη κι αν αποτιμώνται ως «αρνητικοί».
- **Λήψη αποφάσεων.** Είναι η επιλογή μιας λύσης ανάμεσα σε όλες τις δυνατές. Για να μπορέσει ένας ενήλικος εκπαιδευόμενος ή μια ομάδα ενηλίκων εκπαιδευομένων να αποφασίσει έχει ανάγκη από όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για το θέμα της απόφασης και για τις πιθανές επιπτώσεις της έτσι ώστε να είναι σε θέση να σταθμίσει τα θετικά και τα αρνητικά της. Η «απόφαση» να μην αποφασίσει κανείς, ακόμη κι όταν εμφανίζεται με τη μορφή της απραξίας ή της αδιαφορίας, μπορεί να θεωρηθεί και αυτή μια

συνειδητή απόφαση, στο βαθμό που έχει κανείς επίγνωση. Αντίθετα βεβαίως, με τις περιπτώσεις εκείνες που μια ομάδα ενηλίκων εκπαιδευομένων δεν μπορεί να πάρει απόφαση από ανικανότητα ή αδυναμία. Αλλά, προϋπόθεση για να μπορέσει μια ομάδα ενηλίκων εκπαιδευομένων να διατηρηθεί σε όλη τη διάρκεια ενός προγράμματος βασικής εκπαίδευσης χωρίς το ενδεχόμενο διαρροής, είναι να παίρνει αποφάσεις¹³.

• **Συνεκτικότητα ή συνοχή.** Θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως συνοχή τα στοιχεία εκείνα και τις λειτουργίες που «συγκρατούν» σταθερά τα μέλη της ομάδας και συνεισφέρουν στο δέσιμό της. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στη συνοχή και το δεσμό των μελών της ομάδας είναι πολλοί και αλληλοδιαπλεκόμενοι. Τα αισθήματα ασφάλειας, αποδοχής και ικανοποίησης είναι απαραίτητες προϋποθέσεις αλλά και αποτελέσματα για να νιώσει κανείς «κοντά» και «δεμένος» με τα μέλη της ομάδας. Όσο αμεσότερες είναι οι εμπειρίες, αναζητήσεις, αντιλήψεις, στάσεις, ενδιαφέροντα, σκοποί μιας ομάδας, τόσο αυξάνει και διευκολύνεται η συνοχή μιας ομάδας, εμπεδώνεται το αίσθημα της εμπιστοσύνης και προστασίας της ομάδας από εσωτερικές και εξωτερικές απειλές, δυναμώνει η θέληση για υπεράσπιση και πραγματοποίηση των στόχων της ομάδας. Ο ρόλος των εκπαιδευτών στην περίπτωση αυτή θεωρείται καταλυτικός.

• **Σκοποί.** Οι ομάδες έχουν έναν ή περισσότερους σκοπούς, επιδιώκουν ενέργειες, δράσεις, αποτελέσματα, επιτεύγματα, αυτά που ονομάζουμε «τελικά προϊόντα». Οι σκοποί μιας ομάδας μπορεί να είναι φανεροί και έκδηλοι αλλά ταυτόχρονα ή παράλληλα η ομάδα μπορεί να έχει και τους «κρυφούς» της στόχους, που δεν έχουν εκφραστεί ρητώς μέσα στην ομάδα. Οι στόχοι μιας ομάδας μπορεί να είναι αυτο- ή ετερο-καθορισμένοι¹⁴.

Σε κάθε περίπτωση κατά την πρώτη συνάντηση είναι χρήσιμο να αφιερωθεί ένα χρονικό διάστημα το οποίο δεν θα υπερβαίνει τα 30 λεπτά της ώρας για γνωριμία με τους συμμετέχοντες και για κάποιες ασκήσεις δυναμικής της ομάδας, λαμβάνοντας υπόψη τα όσα προαναφέρθηκαν. Προφανώς, οι εκπαιδευτές όπως και οι εκπαιδευόμενοι στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ να βρεθούν αντιμέτωποι με συνθήκες οι οποίες απέχουν από τις ιδανικές. Σε κάθε περίπτωση όμως οφείλουν να εργαστούν τόσο με τους γενικούς όσο και με τους ειδικούς στόχους, τόσο με τους έκδηλους όσο με και τους «κρυφούς», τόσο με τους ομαδικούς όσο και με τους ατομικούς. Τα αποτελέσματα τελικά μπορεί να ικανοποιήσουν όλους τους στόχους ή μερικούς από αυτούς ή ακόμη η ομάδα μπορεί στην εξελικτική της πορεία να επαναπροσδιορίσει και αναδιαμορφώσει τους στόχους της. Επιπλέον κατά την πρώτη συνάντηση είναι χρήσιμο να αφιερώσουν οι εκπαιδευτές ένα χρονικό διάστημα το οποίο δεν θα υπερβαίνει τα 10 λεπτά για να παρουσιάσουν τον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένο το πρόγραμμα (γενικός σκοπός προγράμματος, γενικοί στόχοι, το

¹³ Η συμμετοχή των μελών της ομάδας στα στάδια λήψης αποφάσεων είναι εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας, σχετίζεται με τη συνολική τους εμπλοκή στην ομάδα και με το βαθμό κινητοποίησής τους. Παρακάτω αναφέρουμε τα σημαντικότερα στάδια στη λήψη των αποφάσεων:

α.- αναγνώριση του προβλήματος.

β.- εντοπισμός των επιλογών.

γ.- συγκέντρωση των αναγκαίων πληροφοριών που αφορούν κάθε επιλογή (δηλαδή κάθε τρόπο διαφορετικής επίλυσης του προβλήματος).

δ.- μελέτη των δεδομένων.

ε.- ανάλυση των επιπτώσεων κάθε επιλογής.

στ.- επιλογή - απόφαση

ζ.- εφαρμογή.

η - αξιολόγηση της εφαρμογής.

Τα θέματα της λήψης των αποφάσεων, τα φαινόμενα της πώλησης και της σύγκρουσης μέσα στις ομάδες, τα τελευταία χρόνια έχουν μελετηθεί μέσα από τη θεωρία των “κοινωνικών αναπαραστάσεων” όπου εξέχοντα και καθοδηγητικό ρόλο παίζουν οι αξίες, οι στάσεις, οι αντιλήψεις και οι προηγούμενες “εξορμήσεις των ατόμων στον έξω χώρο”.

¹⁴ Οι σκοποί μιας ομάδας ενηλίκων συμμετεχόντων σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι συνήθως πολλαπλοί.

1. οι γενικότεροι σκοποί του εκπαιδευτικού πλαισίου στο οποίο η ομάδα δρα.

2. οι ειδικότεροι σκοποί της ομάδας.

Επιπλέον το κάθε μέλος όμως της ομάδας έχει ταυτόχρονα και τις δικές του προσδοκίες και τους δικούς του προσωπικούς στόχους, πχ, ένα μέλος της ομάδας ίσως ενδιαφέρεται για το πώς να ξεπεράσει τις δειλίες του και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει όταν βρίσκεται μαζί με πολλούς ανθρώπους, ένα άλλο μέλος ίσως ενδιαφέρεται για τα θέματα της επικοινωνίας επειδή αντιμετωπίζει καθημερινά προβλήματα στο γάμο του και στις κοινωνικές του συναναστροφές και αισθάνεται ότι οι άνθρωποι άλλα λένε και άλλα εννοούν.

εκπαιδευτικό υλικό, τρόπο παρουσίασης, μέθοδο διδασκαλίας, τρόπο αξιολόγησης). Τα στοιχεία οργάνωσης των ανοιχτών προγραμμάτων σκοπών και στόχων για τα Κ.Δ.Β.Μ στα οποία μπορούν να αναφερθούν οι εκπαιδευτές παρουσιάζονται πιο αναλυτικά στη συνέχεια.

2.1.2 Τίτλος ενότητας

Στο μέτρο που προβλέπονται συγκεκριμένες ενότητες για κάθε πρόγραμμα χωριστά, ο τίτλος τους θα πρέπει να είναι διατυπωμένος με απόλυτη λεκτική σαφήνεια και χωρίς μεγάλη έκταση στο εκπαιδευτικό υλικό ή ενδεχομένως να παρουσιαστεί από τον ίδιο τον εκπαιδευτή κατά την πρώτη συνάντηση με την ομάδα των εκπαιδευομένων καθώς και στην πρώτη συνάντηση της κάθε ενότητας.

2.1.3 Συνολικός στόχος (σκοπός) ενότητας

Ο συνολικός στόχος ή σκοπός της κάθε ενότητας χωριστά θα πρέπει να είναι διατυπωμένος με λεκτική σαφήνεια και να παραπέμπει τόσο στο φυσικό αντικείμενο του προγράμματος όσο και στην ομάδα αναφοράς. Μπορεί να καταγράφεται στο εκπαιδευτικό υλικό ή ενδεχομένως να παρουσιαστεί από τον ίδιο τον εκπαιδευτή κατά την πρώτη συνάντηση με την ομάδα των εκπαιδευομένων καθώς και στην πρώτη συνάντηση της κάθε ενότητας.

2.1.3 Συγκεκριμένοι στόχοι ενότητας

Θα πρέπει να είναι διατυπωμένοι με όσο το δυνατό μεγαλύτερη λεκτική σαφήνεια και να καταγράφονται είτε στο εκπαιδευτικό υλικό ή ενδεχομένως να παρουσιαστούν από τον ίδιο τον εκπαιδευτή κατά την πρώτη συνάντηση της κάθε ενότητας. Βάσει των όσων ήδη έχουν προαναφερθεί σε σχέση και με τα μαθησιακά αποτελέσματα, οι γενικοί στόχοι διατυπώνονται από το γνωστικό, το συναισθηματικό και τον ψυχοκινητικό τομέα και από όλα τα επίπεδα των ιεραρχιών τους (π.χ. οι εκπαιδευόμενοι θα καταστούν ικανοί και ικανές να..., θα είναι σε θέση να..., θα εξοικειωθούν με..., θα μπορούν να αναλύουν, να συνθέτουν, να αξιολογούν..., κλπ). Επισημαίνεται ότι οι συγκεκριμένοι στόχοι θα πρέπει οπωσδήποτε να συνδέονται άμεσα με τα μαθησιακά αποτελέσματα (γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες και στάσεις). Επιπλέον θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα ώστε για κάθε μαθησιακό αποτέλεσμα να υπάρχουν και κάποιοι ειδικοί στόχοι τους οποίους θα μπορούν να προσδιορίζουν οι ίδιοι εκπαιδευτές σε συνεργασία με τους εκπαιδευόμενους χωρίς ωστόσο αυτοί να κατονομάζονται¹⁵. Ο παρακάτω πίνακας μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευτές στο σχεδιασμό των συνολικών και συγκεκριμένων στόχων ανά ενότητα:

Πίνακας 3. Προσδιορισμός των στόχων ανά ενότητα σε προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ

Τίτλος ενότητας			
Συνολικός στόχος (σκοπός) ενότητας			
Συγκεκριμένοι στόχοι ενότητας <small>(βάσει των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων- γνώσεις, στάσεις, δεξιότητες και ικανότητες)</small>			
Γνωστικός τομέας	Συναισθηματικός τομέας	Ψυχοκινητικός τομέας	
ΓΝΩΣΕΙΣ	ΣΤΑΣΕΙΣ	ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ	ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ
θα μπορούν να αναγνωρίζουν και να αναλύουν...,	θα εξοικειωθούν με...,	θα είναι σε θέση να χρησιμοποιούν...,	θα καταστούν ικανοί να εφαρμόζουν...,

2.1.4 Περιεχόμενα μάθησης και διδασκαλίας (εκπαιδευτικό υλικό)

Καταγράφονται οι τίτλοι των περιεχομένων μάθησης και διδασκαλίας, και αναπτύσσονται σύντομα βάσει των στόχων (συνολικών και συγκεκριμένων) του προγράμματος. Στην

¹⁵ Μπορούν να προσδιοριστούν με τον ίδιο τρόπο για κάθε γνώση, στάση, δεξιότητα και ικανότητα (π.χ. σε σχέση με τη γνώση η οποία αφορά στον ορισμό του πολιτιστικού τουρισμού ο συγκεκριμένος στόχος θα έχει τη μορφή «να είναι σε θέση να κατανοήσουν την έννοια του πολιτιστικού τουρισμού και το πως αυτή συνδέεται με την επιχειρηματικότητα» ή «να τους δοθεί η δυνατότητα κατανόησης της έννοιας της από μέρους των συμμετεχόντων (πρέπει να..., οφείλουν να...), αλλά να τους εμπνέουν μία θετική διάθεση (π.χ. ο στόχος είναι η κατανόηση, ή να είναι σε θέση να έρθουν σε επαφή με, να έχουν τη δυνατότητα να συνθέσουν/να αναλύσουν/να αξιολογήσουν..., κλπ.).

περίπτωση των Κ.Δ.Β.Μ καταλυτικός είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού υλικού στο οποίο καταγράφονται αδρομερώς αλλά με σαφήνεια τόσο οι συνολικοί όσο και οι συγκεκριμένοι στόχοι του προγράμματος (ανά ενότητα) όσο και οι προϋποθέσεις εφαρμογής του προγράμματος στο οποίο αναφέρεται το εκπαιδευτικό υλικό.

2.1.5 Μεθόδευση της διδασκαλίας και διδακτικό μοντέλο

Εδώ καταγράφονται ή παρουσιάζονται από τον εκπαιδευτή:

1. Οι κοινωνικές και διδακτικές μορφές, οι μέθοδοι διδασκαλίας και οι δραστηριότητες που θα αναπτυχθούν προκειμένου να διδαχθούν τα προαναφερθέντα περιεχόμενα μάθησης και να επιτευχθούν οι στόχοι.
2. Τα μέσα διδασκαλίας και γενικά το εκπαιδευτικό υλικό που θα χρησιμοποιηθούν (πότε και πώς σε σχέση με τους στόχους, τα περιεχόμενα και τη μεθόδευση).
4. Το χρονοδιάγραμμα της διδασκαλίας (αναφορά στο χρόνο που θα χρειαστεί για την εφαρμογή του προγράμματος).

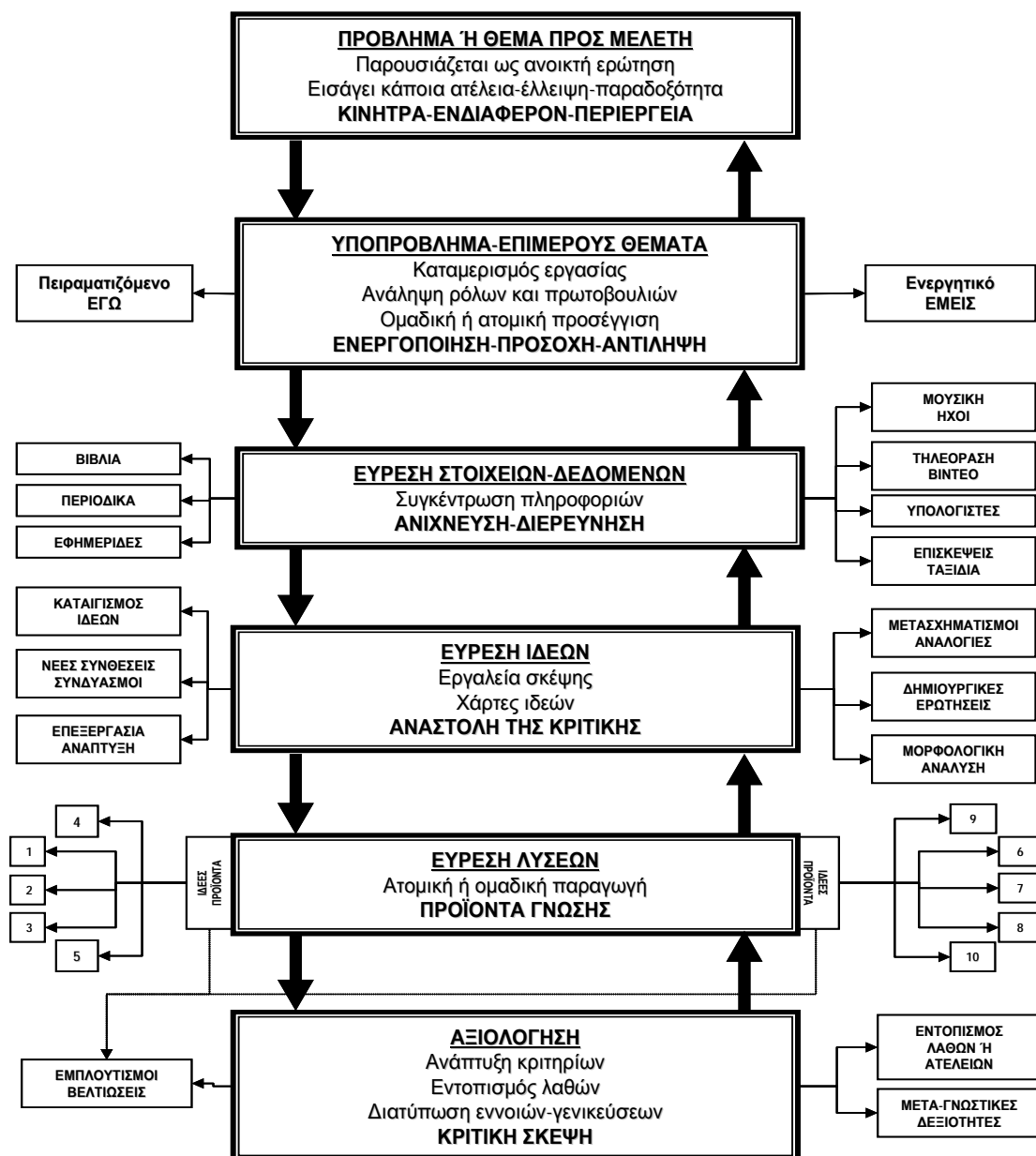
Επιπλέον για το κάθε αντικείμενο χωριστά και με βάση την ομάδα αναφοράς θα πρέπει να γίνει από τους εκπαιδευτές η επιλογή ενός διδακτικού μοντέλου. Οι εκπαιδευτές στη φάση αυτή θα πρέπει να έχουν υπόψη τους ότι τρία είναι κυρίως τα στοιχεία που επηρεάζουν και καθορίζουν τη διδακτικο-μαθησιακή διαδικασία: τα περιεχόμενα μάθησης, ο εκπαιδευόμενος και η μέθοδος, στην οποία περιλαμβάνονται και τα διδακτικά μέσα. Τα τρία αυτά στοιχεία της διδασκαλίας τους επηρεάζονται σε μακρο-επίπεδο και από άλλους παράγοντες, όπως είναι το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, οι κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συγκυρίες κ.ά. Έτσι στο προαναφερθέν παραδοσιακό «διδακτικό τρίγωνο» (περιεχόμενα μάθησης, εκπαιδευόμενος, μέθοδος) πρέπει να προσθέσουμε και ένα τέταρτο, «το πλαίσιο της διαπροσωπικής επικοινωνίας», διότι όπως ήδη έχει αναφερθεί επιδίωξη της διδασκαλίας στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ δεν είναι μόνο η μάθηση γνώσεων αλλά και η ανάπτυξη στάσεων. Διασφαλίζοντας θετικό ψυχολογικό κλίμα στην εκπαιδευτική διαδικασία ο εκπαιδευτής διευκολύνει τη μάθηση και συγχρόνως αναγνωρίζει πρωτοβουλιακό ρόλο στους εκπαιδευόμενους, και πιθανώς τους βοηθά να αναπτύξουν προσωπικά ταλέντα και κλίσεις ενθαρρύνοντας τα εσωτερικά κίνητρα μάθησης.

Πίνακας 4. Χαρακτηριστικά δασκαλοκεντρικών και μαθητοκεντρικών μεθόδων διδασκαλίας

Τεχνικές Διδασκαλίας	Δασκαλοκεντρικές μέθοδοι	Μαθητοκεντρικές μέθοδοι
Μονόλογος	Κυρίως	Όχι
Διάλογος	Περιορισμένος	Συνεχής
Διάλεξη σε μεγάλα ακροατήρια	Ναι	Όχι
Δραστηριότητες μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία/διαδικασία εκπαίδευσης ενηλίκων	Λίγες έως καθόλου	Κυρίως
Εποπτικά μέσα	Χρήση μόνο από τον εκπαιδευτή	Ναι
Εργαστήριο	Χρήση μόνο από τον εκπαιδευτή	Χρήση κυρίως από τους εκπαιδευόμενους
Χρήση νέων Τεχνολογιών	Όχι	Ναι
Εργασίες πεδίου	Όχι	Ναι
Εργασία σε ομάδες	Όχι	Ναι
Εξατομικευμένη διδασκαλία	Σπάνια	Κυρίως
Πειράματα επίδειξης	Ναι	Ναι
Διερευνητική διδασκαλία	Όχι	Κυρίως

Μια αναφορά στην ταξινόμηση των διδακτικών μεθόδων με κριτήριο τη σχέση εκπαιδευτή-εκπαιδευόμενου οδηγεί στη συνοπτική παρουσίαση δασκαλοκεντρικών και μαθητοκεντρικών διδακτικών μεθόδων. Όπως φαίνεται στον πίνακα 4 στις πρώτες, ο εκπαιδευτής είναι πολύ δραστήριος, ενώ ο εκπαιδευόμενος λιγότερο δραστήριος αλλά όχι κατ' ανάγκη παθητικός. Ο εκπαιδευτής είναι ο διαχειριστής του χρόνου και του περιεχομένου του μαθήματος σύμφωνα με συγκεκριμένο, ανελαστικό πρόγραμμα

εκπαίδευσης ενηλίκων. Η διδασκαλία γίνεται σε συγκεκριμένο χώρο, σε μεγάλα συνήθως ακροατήρια, με πίνακα και εποπτικά μέσα. Είναι ο συνηθέστερος τρόπος διδασκαλίας. Στις μαθητοκεντρικές μεθόδους ωστόσο οι οποίες είναι πιο ενεργητικές και οι πλέον επιθυμητές για τα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι στην πράξη και στο μέτρο που η θεματική του προγράμματος ή η ομάδα των συμμετεχόντων το ευνοεί η χρήση δασκαλοκεντρικών μεθόδων διδασκαλίας είναι εξ ορισμού επιλήψιμη ή μη επιθυμητή), ο ενεργητικός ρόλος και τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων τονίζονται με ιδιαίτερη έμφαση. Στις μεθόδους αυτές μπορούμε να περιλάβουμε τις καινοτομίες που εφαρμόζονται στα εργαστήρια (εφόσον προβλέπονται για κάποια προγράμματα, π.χ. φωτογραφία, εργαστήρι μουσικής), τις εργασίες σε ομάδες, εργασίες πεδίου, εκπαιδευτικό λογισμικό και τα σχετικά. Εδώ, ο εκπαιδευτής δεν είναι ο κύριος καθοδηγητής του προγράμματος του περιεχομένου και του καθορισμού του χρόνου ενασχόλησης του εκπαιδευόμενου. Ο βαθμός συμμετοχής των εκπαιδευομένων είναι υψηλός με δραστηριότητες και ομάδες εργασίας.

Σχήμα 3. Ενδεικτικό παράδειγμα (διδακτικό μοντέλο) οργάνωσης ενεργητικής διδασκαλίας σε προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ.

Πρέπει να τονισθεί και πάλι ότι οι συγκεκριμένοι στόχοι (οι οποίοι κατά περίπτωση και σύμφωνα με τις ανάγκες ή τις εμπειρίες των εκπαιδευομένων μπορούν να μετασχηματίζονται σε ειδικούς ή άμεσους στη διάρκεια του προγράμματος) αποτελούν οδηγό της ενεργητικής διδασκαλίας. Αν και δεν υπάρχει κάποια γενική συνταγή για το ποια ενεργητική μέθοδος διδασκαλίας (ή συνδυασμός τους) είναι κατάλληλη για κάθε πρόγραμμα, υπάρχουν κάποιες γενικές κατευθύνσεις οι οποίες μπορούν να βοηθήσουν τους εκπαιδευτές στον σχεδιασμό της διδασκαλίας τους. Ένα γενικό **παράδειγμα οργάνωσης ενεργητικής διδασκαλίας** παρουσιάζεται στο σχήμα 3. Μερικά από τα βασικά στοιχεία του συγκεκριμένου διδακτικού μοντέλου είναι τα παρακάτω:

1. Διαρκής ενημέρωση των εκπαιδευομένων ώστε να κατανοήσουν το αντικείμενο της ενότητας με μία ή περισσότερες μικρές διαλέξεις ή καταιγισμό ιδεών.
2. Χρήση του «παίξιμου ρόλων» ή υποδειγματικής διδασκαλίας ώστε να αποκτήσουν οι εκπαιδευόμενοι εξοικείωση με το διδακτικό περιεχόμενο και τις διδακτικές διαδικασίες.
3. Οργάνωση ομάδων συζήτησης για να αναλυθούν πιθανά προβλήματα, να σκεφθούν και να αναπτύξουν στάσεις σχετικά με το αντικείμενο που θα διδαχθούν.
4. Αξιοποίηση του έντυπου εκπαιδευτικού υλικού με όσο το δυνατό πιο ενεργητικό τρόπο (όχι ως τεχνικό εγχειρίδιο για την κάλυψη ύλης όπως στο σχολείο, αλλά ως οδηγό για την κάλυψη μαθησιακών αναγκών οι οποίες εμπίπτουν στους συνολικούς και συγκεκριμένους στόχους του προγράμματος).
5. Συνοδευτική χρήση γραπτών εργασιών και ασκήσεων για την αποτίμηση της μάθησης και τον έλεγχο επίτευξης των στόχων.

Σε κάθε περίπτωση τονίζεται ότι ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι αποφασιστικός σε ό,τι αφορά την αξιοποίηση ενός ενεργητικού μοντέλου διδασκαλίας ενηλίκων στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ και για το λόγο αυτό πριν εμπλακεί στη χρήση του προτεινόμενου διδακτικού μοντέλου θα πρέπει να κατανοήσει τόσο τις ανάγκες των συμμετεχόντων όσο και τη φιλοσοφία σχεδιασμού του προγράμματος στο οποίο θα συμμετέχει (ομάδα αναφοράς, συνολικοί στόχοι, συγκεκριμένοι στόχοι, εκπαιδευτικό υλικό, μέσα και υποδομές διδασκαλίας, τρόπος και μέσα αξιολόγησης, διασφάλιση ποιότητας στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ).

2.1.6 Αξιολόγηση και έλεγχος επίτευξης των στόχων - διασφάλιση ποιότητας

Σημαντικό τμήμα του ανοιχτού προγράμματος σκοπών και στόχων είναι η αξιολόγηση ή καλύτερα η αποτίμηση της επίτευξης των στόχων του προγράμματος από τους εκπαιδευόμενους και όχι η αξιολόγηση της επίδοσης τους με βάση ένα βαθμολογικό σύστημα αξιολόγησης ή ένα συγκριτικό κριτήριο το οποίο δημιουργεί ανταγωνιστικές συνθήκες μάθησης. Σε αυτή τη φάση του προγράμματος δίνονται προτάσεις για τον τρόπο αποτίμησης της μάθησης των συμμετεχόντων (με βάση πάντοτε τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα), και εντέλει της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας. Πέρα από τους πιθανούς και προβλεπόμενους τρόπους συνολικής αξιολόγησης και αποτίμησης των προγραμμάτων από τον φορέα διαχείρισης ή συντονισμού (είτε μέσω ερωτηματολογίου στο τέλος του προγράμματος είτε με άλλους πιθανούς τρόπους), οι εκπαιδευτές σε κάθε πρόγραμμα χωριστά μπορούν να αξιοποιήσουν αξιολογικά εργαλεία για τον έλεγχο επίτευξης των στόχων του προγράμματος από τους συμμετέχοντες όπως φύλλα εργασίας και αξιολόγησης με ερωτήσεις ανοιχτού ή κλειστού τύπου, εκπαιδευτικούς φακέλους συμμετεχόντων, τεστ αυτοαξιολόγησης, ετεροαξιολόγηση των συμμετεχόντων από τους υπόλοιπους συμμετέχοντες, καθώς και προτάσεις για τον τρόπο αξιολόγησης των συναισθηματικών και ψυχοκινητικών στόχων (π.χ. με παρατήρηση, εφαρμογή δεξιοτήτων στην πράξη κ.λπ.). Επιπλέον και με βάση το διευρυμένο πλαίσιο αναφοράς το κάθε πρόγραμμα θα πρέπει να αποτυπώνει με σαφήνεια τη διαδικασία διασφάλισης ποιότητας

βάσει του προτύπου π3 για όλα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, καθώς και για τη διαδικασία, τους εκπαιδευτές και τις υποδομές.

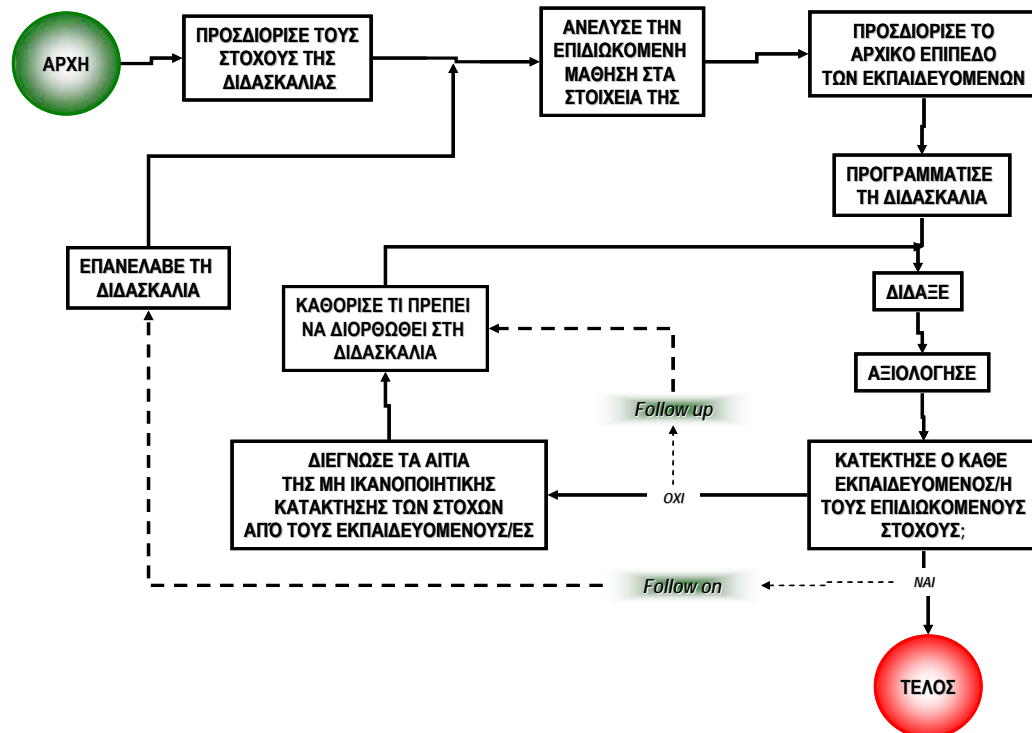
Αυτό το οποίο πρέπει να τονισθεί στη φάση αυτή των προγραμμάτων είναι ότι οι εκπαιδευτές πρέπει να ξεκινούν την αξιολόγηση με γνώμονα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα τα οποία αποτυπώνονται λεκτικά με τους συγκεκριμένους ή ακόμη και με τους ειδικούς ή άμεσους στόχους βάσει του παραδείγματος στοχοθεσίας που αναφέρθηκε πιο πάνω. Η πρόκληση έγκειται –ειδικά για τα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ στα οποία η συμμετοχή είναι έτσι κι αλλιώς εθελοντική και δεν συνδέεται με προσδοκίες πιστοποίησης– στο να αποτιμηθεί το κάθε πρόγραμμα όχι μόνο σε σχέση με το αν «δίδαξε στους συμμετέχοντες ό,τι έπρεπε να μάθουν» (συνολικοί στόχοι), αλλά και σε σχέση με το αν οι συμμετέχοντες αντέδρασαν θετικά σε αυτό (συγκεκριμένοι και άμεσοι στόχοι). Στον πίνακα 5 παρουσιάζεται ένα πολύ γενικό πλαίσιο αποτίμησης των προγραμμάτων Κ.Δ.Β.Μ σε σχέση με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα (συγκεκριμένοι στόχοι).

Πίνακας 5. Πλαίσιο αποτίμησης των προγραμμάτων Κ.Δ.Β.Μ σε σχέση με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Τρόπος αποτίμησης (εργαλεία αξιολόγησης)
<i>Γνώσεις</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Γραπτή δοκιμασία (τεστ) • Δείγματα γραπτής εργασίας
<i>Δεξιότητες</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Παρατήρηση • Δείγματα εφαρμογής δεξιότητας • Ταξινομήσεις με βάση μία κλίμακα
<i>Στάσεις και ικανότητες</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεντεύξεις • Ομάδες εστίασης • Διερεύνηση στάσεων με ερωτηματολόγιο

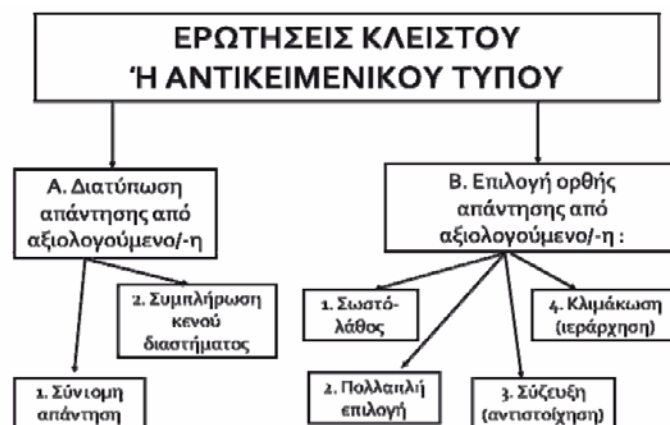
Το συγκεκριμένο ωστόσο γενικό πλαίσιο αποτίμησης συνδέεται άμεσα με τη **συνολική ή τελική ή αθροιστική αξιολόγηση** η οποία γίνεται στο τέλος της διδασκαλίας ενός συνόλου εννοιών και κατά κύριο λόγο αφορά στον *έλεγχο της επίτευξης των συνολικών στόχων*. Το ζητούμενο όμως δεν είναι μόνον ο τελικός έλεγχος επίτευξης των συνολικών στόχων ενός προγράμματος Κ.Δ.Β.Μ, αλλά και ο *έλεγχος επίτευξης των συγκεκριμένων (και ειδικών) στόχων* βάσει των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Για το λόγο αυτό το μοντέλο αξιολόγησης το οποίο προτείνεται θα πρέπει να περιλαμβάνει και τη διαμορφωτική αξιολόγηση πέραν της συνολικής. Η **διαμορφωτική αξιολόγηση**, η οποία γίνεται στο τέλος της διδασκαλίας μιας διδακτικής ενότητας (ή ενός συνόλου υπο-ενοτήτων), αποβλέπει μέσω της ανατροφοδότησης (όπως φαίνεται στο σχήμα 4) στη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ειδικότερα και σε ιδανικές συνθήκες ο εκπαιδευτής κατά την προετοιμασία της διδασκαλίας ενημερώνεται από τον διαχειριστή του προγράμματος για τους συνολικούς στόχους του προγράμματος ή, στην περίπτωση του «ανοιχτού» προγράμματος σκοπών και στόχων, αναλύει τους συνολικούς στόχους σε συγκεκριμένους και άμεσους ή ειδικούς στόχους βάσει των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις και ικανότητες). Κατόπιν, αφού αναλύσει τη μάθηση που επιδιώκεται στα στοιχεία της και συσχετίζει τους στόχους με τα περιεχόμενα, προσδιορίζει το αρχικό επίπεδο των εκπαιδευομένων. Σε περίπτωση που δεν έχει γνώση του επιπέδου αυτού μπορεί να το «διαγνώσει» με ένα διαγνωστικό (κατά βάση γνωστικό) τεστ. Βάσει αυτών των στοιχείων σχεδιάζει τη διδασκαλία, διδάσκει χρησιμοποιώντας τις προαναφερθείσες μεθοδολογικές προσεγγίσεις (ενεργητική διδασκαλία) και στο τέλος της κάθε ενότητας μέσω της διαμορφωτικής αξιολόγησης ελέγχει το βαθμό επίτευξης των συγκεκριμένων (και άμεσων εφόσον έχουν τεθεί) στόχων της κάθε ενότητας. Στην περίπτωση που οι στόχοι επιτεύχθηκαν από τους συμμετέχοντες η διδασκαλία ολοκληρώνεται. Στην αντίθετη περίπτωση ο εκπαιδευτής προχωρά σε διάγνωση της μη ικανοποιητικής επίτευξής τους, στοχάζεται σχετικά και προσδιορίζει τα στοιχεία που πρέπει να διορθωθούν στη διδασκαλία του. Εάν δεν επιτεύχθηκαν λίγοι μόνον στόχοι από

συμμετέχοντες, τότε επαναφέρει τους στόχους αυτούς σε μια επόμενη βελτιωμένη ή σε μια εξατομικευμένη διδασκαλία.

Σχήμα 4. Η διαδικασία διαμορφωτικής αξιολόγησης βήμα-βήμα. Ειδικά για τα Κ.Δ.Β.Μ το συγκεκριμένο παράδειγμα (τύπος) αξιολόγησης ενδεικνύεται διότι δίνει τη δυνατότητα τόσο στους εκπαιδευτές όσο και στους εκπαιδευόμενους να βελτιώσουν την εκπαιδευτική διαδικασία ώστε το τελικό αποτέλεσμα να είναι όσο το δυνατό πιο κοντά στην επίτευξη των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων (γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες και στάσεις).

Στην περίπτωση δε κατά την οποία η αποτυχία της διδασκαλίας δεν είναι αναστρέψιμη, επανέρχεται στην αρχή της παραπάνω διαδικασίας και διδάσκει εκ νέου την ενότητα, με ένα βελτιωμένο, ωστόσο, τρόπο στην επόμενη ομάδα ενηλίκων συμμετεχόντων. Η ανατροφοδοτική αυτή διαδικασία έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση των επόμενων διδασκαλιών (των μορφών και των μεθόδων της διδασκαλίας, των μέσων κ.λπ.), αλλά και του προγράμματος. Κατά την αξιολόγηση με τις παραπάνω μορφές μπορούν να χρησιμοποιηθούν (κυρίως σε προγράμματα μικρής διάρκειας) και **τεστ με ερωτήσεις «κλειστού» ή «αντικειμενικού» τύπου**, ως εξής (σχήμα 5):

Σχήμα 5. Τόσο στη διαμορφωτική αλλά κυρίως στη συνολική αξιολόγηση οι εκπαιδευτές μπορούν να αξιοποιήσουν (στο μέτρο που αυτό διευκολύνει τον έλεγχο επίτευξης των στόχων του προγράμματος

συνολικά ή των επιμέρους ενότητων του) και τεστ με ερωτήσεις «κλειστού» ή «αντικειμενικού» τύπου.

Οι ερωτήσεις αυτές διακρίνονται σε:

A) Ερωτήσεις που απαιτούν από τους εκπαιδευόμενους

- 1) Διατύπωση σύντομης απάντησης,
- 2) Συμπλήρωση κενού διαστήματος

B) Επιλογή ορθής απάντησης από τους εκπαιδευόμενους του τύπου:

- 1) Σωστό-Λάθος
- 2) Πολλαπλή επιλογή
- 3) Σύζευξη (αντιστοίχιση)
- 4) Κλιμάκωση ιεράρχηση

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι στο μέτρο που η αξιολόγηση (επίτευξη όλων των στόχων του προγράμματος: συνολικών, συγκεκριμένων και άμεσων ή ειδικών) αποβλέπει και στη διασφάλιση της ποιότητας των προγραμμάτων Κ.Δ.Β.Μ, τα μέσα ή εργαλεία αξιολόγησης θα πρέπει να συνδέονται και με τους αντίστοιχους δείκτες διαφάλισης ποιότητας του π3. Ενδείκνυται κυρίως η προσαρμογή στα μέσα ή εργαλεία αξιολόγησης των δεικτών οι οποίοι δεν αφορούν στην αγορά εργασίας (λόγω της φύσης των προγραμμάτων Κ.Δ.Β.Μ) αλλά των δεικτών οι οποίοι αφορούν σε κατηγορίες (αρχές) όπως ελκυστικότητα, αποτελεσματικότητα, κοινωνική συνοχή, δημιουργικότητα και κοινωνική υπευθυνότητα οι οποίοι μπορούν να συνδεθούν εύκολα και με συγκεκριμένους στόχους οι οποίοι αφορούν σε στάσεις δεξιότητες και ικανότητες που προδωκάμε να αναπτύξουν οι ενήλικοι μέσω της συμμετοχής τους στα προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ.

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΝΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Κ.Δ.Β.Μ

Για τη διευκόλυνση των εμπλεκομένων στα εκπαιδευτικά προγράμματα Κ.Δ.Β.Μ σε αυτή την ενότητα θα παρουσιαστεί ένα παράδειγμα οργάνωσης της διδασκαλίας ενός υποθετικού προγράμματος Κ.Δ.Β.Μ. Το παράδειγμα, το οποίο ακολουθεί, είναι μόνον ενδεικτικό, μπορεί να χρησιμεύσει ως οδηγός και δεν έχει στόχο να δεσμεύσει τον φορέα διαχείρισης, τους εκπαιδευτές ή τους εκπαιδευόμενους στην εφαρμογή του. Για το λόγο αυτό το αντικείμενο του προγράμματος το οποίο παρουσιάζεται, αν και έχει μεγάλη συνάφεια με την Θεματική Ενότητα 6 (Πολιτισμός και Τέχνη) των προγραμμάτων Κ.Δ.Β.Μ, δεν αποτελεί μέρος αυτών.

Τίτλος προγράμματος: ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα που ακολουθεί είναι ενδεικτικό και διαρθρώνεται σε επτά τρίωρες διδακτικές ενότητες και μία τετράωρη τελική (σύνολο 25 ώρες), που λειτουργούν ανατροφοδοτικά (διαμορφωτικά) για το πρόγραμμα στο σύνολό του, συνδυάζοντας ισομερώς γνωστικούς, συναισθηματικούς και ψυχοκινητικούς στόχους (γνώσεις, στάσεις, δεξιότητες και ικανότητες). Κατά το ήμισυ οι ενότητες (3, 4, 7, 8) περιλαμβάνουν θεωρητικό και πρακτικό τμήμα, ενώ η τελευταία διαχωρίζεται σε δύο μέρη. Για κάποιες ενότητες και προς διευκόλυνση της διαδικασίας παρατίθεται και ενδεικτική βιβλιογραφία ή πηγές από το διαδίκτυο. Σημειώνεται ότι οι συνολικοί στόχοι των ενοτήτων αποτελούν και τους συνολικούς στόχους (σκοπό) του προγράμματος, ενώ τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα (στο επίπεδο 2 του Ε.Π.Π) προσδιορίζονται με βάση τους συγκεκριμένους στόχους σε κάθε ενότητα.

Ενότητα 1^η (3 διδακτικές ώρες)

Εισαγωγή - Χρησιμότητα και συμβολή του θεάτρου στην ανάπτυξη της προσωπικότητας - Συνοπτική Ιστορία του Νεοελληνικού Θεάτρου

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Να γνωρίσουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι το ιστορικό-θεωρητικό πλαίσιο του Νεοελληνικού θεάτρου.

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ – ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (γνώσεις, δεξιότητες ικανότητες και στάσεις)

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι θα καταστούν ικανοί:

1. να γνωρίζουν τις διάφορες μορφές θεάτρου που αναπτύχθηκαν στην Ελλάδα του 19ου και του 20ού αιώνα,
2. να γνωρίζουν τα λογοτεχνικά ρεύματα που επηρέασαν τα είδη του θεάτρου, καθώς και τις συνθήκες (κοινωνικές, πολιτικές) μέσα στις οποίες γεννήθηκαν αυτά και διαδόθηκαν,
3. να γνωρίζουν τους κύριους εκπροσώπους των ειδών αυτών και τα έργα τους,
4. να γνωρίζουν σημαντικές σχολές θεάτρου που ρύθμισαν την πορεία του ελληνικού θεάτρου μέσα από τις δραστηριότητές τους,
5. να γνωρίζουν σημαντικούς θεατρانθρώπους που καθόρισαν και σημάδεψαν το ελληνικό θέατρο,
6. να γνωρίζουν σημαντικούς ηθοποιούς,
7. να μάθουν τα στοιχεία της θεατρολογίας,
8. να γνωρίζουν το ρόλο που διαδραμάτισε το θέατρο σε δύσκολες ιστορικές στιγμές της Ελλάδας (π.χ. δικτατορία),
9. να κατανοούν το θέατρο ως μέσο διάδοσης ιδεών, αξιών και προτύπων.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Για τη διδασκαλία της ενότητας προϋποτίθεται:

1. η ύπαρξη της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής, κυρίως η/υ και προβολέας,
2. δυνατότητα διαμόρφωσης του χώρου για διαλογική και ομαδική διδασκαλία,
3. να έχει προηγηθεί από τους ενήλικους εκπαιδευόμενους συλλογή έντυπου ή ψηφιακού υλικού (αποκόμματα εφημερίδων, περιοδικών, ψηφιακών δεδομένων) σε σχέση με θεατρικές παραστάσεις.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΗΣ

1. το θέατρο, ο ρόλος και η σημασία του,
2. το σχετικό υλικό που συγκέντρωσαν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι,
3. το θέατρο κατά τα πρώτα χρόνια του νέου ανεξάρτητου κράτους,
4. το θέατρο κατά το β' μισό του 19ου αιώνα,
5. το θέατρο κατά το α' μισό του 20ού αιώνα,
6. το θέατρο κατά το β' μισό του 20ού αιώνα.

ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Στην αρχή της διδασκαλίας οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι παρουσιάζουν το σχετικό υλικό που συνέλεξαν και ακολουθεί σύντομη συζήτηση διαγνωστικού χαρακτήρα αναφορικά με το θέατρο, η οποία αποτελεί και την αφόρμηση της διδασκαλίας. Κατόπιν ο εκπαιδευτής αναφέρεται, με διάλεξη, στη χρησιμότητα και τη συμβολή του θεάτρου στην ανάπτυξη της προσωπικότητας, στη συνέχεια παρουσιάζει, προβάλλοντας διαφάνειες, το σκοπό της ενότητας και τους κεντρικούς άξονες των τεσσάρων περιόδων του Νεοελληνικού θεάτρου.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ – ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Στα τελευταία 15 λεπτά δίνεται από τον εκπαιδευτή φύλλο διαμορφωτικής αξιολόγησης με ερωτήσεις ανοικτού ή κλειστού τύπου με σκοπό την ανατροφοδότηση. Στο τέλος θα πρέπει να αποτυπωθεί με σαφήνεια η διαδικασία διασφάλισης ποιότητας βάσει του προτύπου π3 για όλα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της συγκεκριμένης ενότητας, καθώς και για τη διαδικασία, τους εκπαιδευτές και τις υποδομές.

Ενότητα 2^η (3 διδακτικές ώρες)
Τεχνικές και δραστηριότητες «Θεατρικής Αγωγής»

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Να εξοικειωθούν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι με τις τεχνικές καλλιέργειας και ανάπτυξης εκφραστικών, επικοινωνιακών κωδίκων που, αν και προέρχονται και εφαρμόζονται κατ'εξοχήν στο θέατρο, βρίσκουν την αναφορά τους και στην καθημερινή ζωή.

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ – ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (επίπεδο 2)

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι θα καταστούν ικανοί:

1. να γνωρίζουν τις βασικές τεχνικές του θεάτρου,
2. να αναπτύξουν κώδικες έκφρασης και επικοινωνίας,
3. να εφαρμόζουν με συντομία μια απ' τις βασικές θεατρικές τεχνικές .

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Για τη διδασκαλία της ενότητας προϋποτίθεται:

1. η ύπαρξη του απαραίτητου τεχνολογικού εξοπλισμού (dvd player),
2. η ύπαρξη -εφόσον καθίσταται δυνατή- αμφιθεατρικού χώρου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΗΣ

1. οι βασικές θεατρικές τεχνικές (σβούρα, θεατρικό παιχνίδι, αφήγηση, καυτή καρέκλα, κυκλικό δράμα, μιμική/παντομίμα, σάουντρακ),
2. οι επιμέρους θεατρικές τεχνικές.

ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Αρχικά ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει τις βασικές θεατρικές τεχνικές. Στη συνέχεια οι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται σε ομάδες και ο εκπαιδευτής τους δίνει τη δυνατότητα να επιλέξουν θεατρικές τεχνικές της επιλογής τους. Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι κατά ομάδες καλούνται να παρουσιάσουν στα επόμενα 60 λεπτά μια ή δύο τεχνικές της επιλογής τους. Στο τέλος ο εκπαιδευτής ζητά από τις ήδη υπάρχουσες ομάδες τη συλλογή υλικού σχετικού με τις αρμοδιότητες και το ρόλο των συντελεστών μιας θεατρικής παράστασης, το οποίο θα αξιοποιήσουν στη διδασκαλία της επόμενης ενότητας.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ – ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Στα τελευταία 15 λεπτά ακολουθεί συζήτηση- αξιολόγηση μεταξύ των ομάδων σχετική με τις τεχνικές που επέλεξαν. Ο εκπαιδευτής προβάλλει αποσπάσματα θεατρικών παραστάσεων και οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι εντοπίζουν σε αυτά τις επιμέρους τεχνικές και συμπληρώνουν σχετικό τεστ αντικειμενικού τύπου. Στο τέλος θα πρέπει να αποτυπωθεί με σαφήνεια η διαδικασία διασφάλισης ποιότητας βάσει του προτύπου π3 για όλα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της συγκεκριμένης ενότητας, καθώς και για τη διαδικασία, τους εκπαιδευτές και τις υποδομές.

**Ενότητα 3^η (3 διδακτικές ώρες)
Συντελεστές μιας παράστασης**

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Να γνωρίσουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι πως συντελείται μια θεατρική παράσταση (ανθρώπινο δυναμικό, βασικές αρμοδιότητες και καθήκοντα των συντελεστών και συντελεστριών).

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ – ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (επίπεδο 2)

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι θα καταστούν ικανοί:

1. να γνωρίζουν –μέσα από τη θεωρητική προσέγγιση– το ρόλο και τις αρμοδιότητες των συντελεστών,
2. να γνωρίζουν σύντομα την ιστορία και τον ρόλο των περιπλανώμενων θιάσων («μπουλούκια») στον ελληνικό χώρο του 19^{ου} - 20^{ου} αιώνα,
3. να κατανοούν την αναγκαιότητα της διάκρισης των ρόλων ως απαραίτητο στοιχείο για την ολοκλήρωση μιας παράστασης,
4. να μάθουν να συνεργάζονται, να σέβονται τους κανόνες της ομάδας και να απαλλάσσονται από εγωκεντρισμούς,
5. να μιμούνται ρόλους και τυπικά καθήκοντα που τους χαρακτηρίζουν.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Για την διδασκαλία της ενότητας προϋποτίθεται:

1. η συλλογή από τον εκπαιδευτή οπτικο-ακουστικού υλικού από τα έργα και την ζωή των μπουλουκιών (πχ. άρθρα, αφίσες παραστάσεων, φωτογραφίες, μνήμες),
2. η προετοιμασία εκ μέρους του/της εκπαιδευτικού παρουσίασης με εικόνες θεατρικών συντελεστών χαρακτηριστικές για το ρόλο τους,
3. η σύνταξη ενός σύντομου φύλλου αξιολόγησης με ερωτήσεις κλειστού τύπου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΗΣ

1. ο ρόλος των περιπλανώμενων θιάσων,
2. χρονική εξέλιξη των μπουλουκιών μέσα στο ελληνικό ιστορικό- κοινωνικό και ανθρωπολογικό συνεχές (19^{ος} αι. έως και α' μισό του 20^{ου} αι.),
3. παρουσίαση των συντελεστικών φορέων μιας θεατρικής παράστασης (από τη νομική έως τη τεχνική οργάνωση).

ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Η ενότητα αυτή θα διακριθεί σε δύο μέρη:

A. Θεωρητικό: Τα πρώτα λεπτά αφιερώνονται στην αφόρμηση με την προβολή οπτικοακουστικού υλικού. Κατόπιν οι ομάδες των συμμετεχόντων επεξεργάζονται και παρουσιάζουν το περιεχόμενο του υλικού που συνέλεξαν αναφορικά με τις αρμοδιότητες και το ρόλο των συντελεστών και συντελεστριών μιας θεατρικής παράστασης, ενώ ο εκπαιδευτής προβάλλει σχετικές εικόνες και υλικό. Στο τέλος παρουσιάζει συνοπτικά την ιστορία των περιπλανώμενων θιάσων του ελληνικού χώρου και προβάλλει σχετικό βίντεο (<http://www.youtube.com/watch?v=Y8LoDQBlvv4>).

B. Παιχνίδι ρόλων: Για 20 λεπτά οι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται σε δυάδες και αναλαμβάνουν να παρουσιάσουν στα επόμενα 60 λεπτά με λεπτομερείς περιγραφές το ρόλο τους στην διεξαγωγή μιας παράστασης, θεωρώντας ότι αυτή οργανώνεται τη δεδομένη στιγμή.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ – ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Διανομή σύντομου φύλλου αξιολόγησης, επίλυση και εκφώνηση των απαντήσεων. Στο τέλος θα πρέπει να αποτυπωθεί με σαφήνεια η διαδικασία διασφάλισης ποιότητας βάσει του προτύπου π3 για όλα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της συγκεκριμένης ενότητας, καθώς και για τη διαδικασία, τους εκπαιδευτές και τις υποδομές.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

Κεφαλά Χρ., (2009). *Η επίδραση των μπουλουκιών στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Διαδικτυακοί τόποι:

<http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1999/09/12091999.pdf>

Ενότητα 4^η (3 διδακτικές ώρες)
Παρακολούθηση θεατρικής παράστασης

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Να εξοικειωθούν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι με τις βασικές θεατρικές τεχνικές, τους διακριτούς ρόλους και τη ροή μιας παράστασης. Επίσης επιδιώκεται η αντίληψη του μηνύματος του θεατρικού έργου ως κοινωνικό γεγονός.

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ – ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (επίπεδο 2)

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι θα καταστούν ικανοί:

1. να γνωρίζουν τα μέρη και τον εξοπλισμό του θεατρικού χώρου,
2. να γνωρίζουν προσωπικά τους συντελεστές μιας παράστασης,
3. να αντιληφθούν τον πραγματικό χρόνο εξέλιξης μιας παράστασης,
4. να αντιλαμβάνονται το αποτέλεσμα της μεταφοράς του γραπτού κειμένου (σεναρίου) σε θεατρικό δρώμενο (πράξη),
5. να ανταποκρίνονται στο κεντρικό μήνυμα του θεατρικού έργου.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Για τη διδασκαλία της ενότητας προϋποτίθεται:

1. Η δυνατότητα μετακίνησης των εκπαιδευομένων σε κάποιο θεατρικό χώρο,
2. Η παράλληλη διεξαγωγή θεατρικών δρωμένων σύγχρονης παραγωγής στην ευρύτερη περιοχή του Κ.Δ.Β.Μ στο οποίο προσφέρεται το συγκεκριμένο πρόγραμμα,
3. Η προαιρετική οικονομική συμβολή εκπαιδευομένων στην κάλυψη των εξόδων που ενδέχεται να προκύψουν,
4. Η ύπαρξη τεχνικών μέσων καταγραφής στιγμιότυπων της παράστασης ως βοηθητικό υλικό στο τελικό στάδιο του προγράμματος (φωτογραφική μηχανή, Video recorder).

ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ο εκπαιδευτής ήδη πριν την έναρξη της δραστηριότητας αναφέρεται σύντομα στο περιεχόμενο της παράστασης, ενώ προαιρετικά αλλάζει τη διάταξη των θρανίων σταυρωτά σε δυάδες για τη συζήτηση που διεξαχθεί μετά την επιστροφή στο Κ.Δ.Β.Μ. Ζητά από τους εκπαιδευόμενους να καταγράψουν τις απορίες τους και τις εντυπώσεις τους κατά τη διάρκεια της παράστασης. Οι απορίες ή εντυπώσεις μπορούν να συζητηθούν στο τέλος της παράστασης με τους συντελεστές του έργου ή στην αίθουσα εκπαίδευσης μετά την επιστροφή στο Κ.Δ.Β.Μ.

Στο θέατρο παρατηρούν το χώρο και ενημερώνονται για τα μέρη και τον εξοπλισμό του, παρακολουθούν μια παράσταση, γνωρίζουν εκ του σύνεγγυς τους συντελεστές και τις συντελεστρίες της και συζητούν μαζί τους τις απορίες τους.

Κατά την επιστροφή στο Κ.Δ.Β.Μ και μετά από την επίλυση πιθανών ερωτημάτων ο εκπαιδευτής ζητά από τους εκπαιδευόμενους να χωριστούν σε ομάδες των 4-5 ατόμων οι οποίες μετά από συζητήσεις προτείνουν ένα εναλλακτικό τέλος της παράστασης που παρακολούθησαν. Την πρότασή τους δε αυτή την καταγράφουν με τη μορφή θεατρικού διαλόγου και την παρουσιάζουν στην ολομέλεια.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ – ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Ακολουθεί συγκεφαλαιωτική συζήτηση μεταξύ του εκπαιδευτή και των εκπαιδευομένων αναφορικά με τα μέρη και τον εξοπλισμό του θεατρικού χώρου, τους συντελεστές και τις συντελεστρίες μιας παράστασης και τον πραγματικό χρόνο εξέλιξης μιας παράστασης, η οποία έχει στοχαστικό και ανατροφοδοτικό χαρακτήρα. Στο τέλος θα πρέπει να αποτυπωθεί με σαφήνεια η διαδικασία διασφάλισης ποιότητας βάσει του προτύπου π3 για

όλα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της συγκεκριμένης ενότητας, καθώς και για τη διαδικασία, τους εκπαιδευτές και τις υποδομές.

Ενότητα 5^η (3 διδακτικές ώρες)
Θέατρο Σκιών

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Να γνωρίσουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι το 'Θέατρο Σκιών', μία από τις πιο λαϊκές και διαχρονικές μορφές του νεοελληνικού θεάτρου.

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ – ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (επίπεδο 2)

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι θα καταστούν ικανοί:

1. να γνωρίζουν πως συντελείται μια παράσταση του Θεάτρου Σκιών (ανθρώπινο δυναμικό, τεχνικές διαδικασίες και χαρακτήρες),
2. να κατανοήσουν το ρόλο που διαδραμάτισε το Θέατρο Σκιών σε κρίσιμες ιστορικές στιγμές για την Ελλάδα (π.χ. δικτατορία),
3. να αξιολογήσουν το Θέατρο Σκιών ως μέσο διάδοσης ιδεών, αξιών και προτύπων
4. να ασκηθούν στο δημιουργικό γράψιμο,
5. να εξωτερικεύουν τα συναισθήματά τους, τη δημιουργική φαντασία τους και τις καλλιτεχνικές τους δεξιότητες,
6. να αναπτύξουν διαπροσωπικές σχέσεις με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες κατά τη διάρκεια της συνεργασίας τους,
7. να παρουσιάζουν μια παράσταση του Θεάτρου Σκιών.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Για τη διδασκαλία της ενότητας προϋποτίθεται:

1. η ύπαρξη του απαραίτητου τεχνολογικού εξοπλισμού (διαδρα-στικός πίνακας, διαδίκτυο),
2. η ύπαρξη –εφόσον καθίσταται δυνατή– αμφιθεατρικού χώρου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΗΣ

1. το θέατρο σκιών (ιστορία-εξέλιξη-χαρακτήρες-τεχνικές διαδικασίες-συντελεστές),
2. προβολή μιας παράστασης του Θεάτρου Σκιών,
3. χωρισμός της τάξης σε ομάδες και ανάθεση συγγραφής και δραματοποίησης μικρών διαλόγων βασιζόμενων στην Τέχνη του Θεάτρου Σκιών.

ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ο εκπαιδευτής αναφέρεται εισαγωγικά στην προέλευση του Θεάτρου Σκιών, στην ανάπτυξη του Θεάτρου Σκιών στην Ελλάδα, στα στάδια αφομοίωσης και προσαρμογής, στο Θέατρο Σκιών ως Τέχνη προφορική, στο ρόλο της μουσικής στο Θέατρο Σκιών, στους καραγκιοζοπαίχτες και στους χαρακτήρες του είδους.

Ομάδα εκπαιδευομένων αναζητά και βρίσκει στο διαδίκτυο μία παράσταση του Θεάτρου Σκιών (π.χ. www.karagkiozis.com), την οποία στη συνέχεια προβάλλει στην ολομέλεια της τάξης.

Ο εκπαιδευτής μπορεί να ζητήσει οι εκπαιδευόμενοι να αντλήσουν το θέμα που θα πραγματευτούν στο διάλογο που καλούνται να συγγράψουν.

Κατόπιν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται σε ομάδες 4-5 ατόμων, οι οποίες αντλώντας τα θέματά τους από τη σύγχρονη κοινωνική-πολιτική-οικονομική επικαιρότητα συγγράφουν διαλόγους για το Θέατρο Σκιών.

Τους διαλόγους αυτούς δραματοποιούν είτε υποδυόμενοι τους χαρακτήρες είτε χρησιμοποιώντας τις φιγούρες του θεάτρου Σκιών, τις οποίες μπορούν να προμηθευτούν από το διαδίκτυο (π.χ. Greek Shadows, Ένα ταξίδι του θεάτρου σκιών μέσα στο χώρο και το χρόνο, της Ντ. Παπαλιού, www.greekshadows.gr).

ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ – ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Ο εκπαιδευτής διανέμει ένα τεστ με ερωτήσεις κλειστού ή ανοικτού τύπου και αξιολογεί τους διαλόγους και τις δραστηριότητες των εκπαιδευομένων, προκειμένου να ελέγξει αν επιτεύχθηκαν οι στόχοι και στη συνέχεια θέτει ερωτήσεις στους τελευταίους αναφορικά με τη δραματοποίηση των διαλόγων. Στο τέλος θα πρέπει να αποτυπωθεί με σαφήνεια η διαδικασία διασφάλισης ποιότητας βάσει του προτύπου π3 για όλα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της συγκεκριμένης ενότητας, καθώς και για τη διαδικασία, τους εκπαιδευτές και τις υποδομές.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Εγγονόπουλος, Ν. (1980). *Ο Καραγκιόζης: ένα ελληνικό θέατρο σκιών*, Αθήνα: Ύψιλον.
Καλούμενος, Θ. (1981). *Σκέψεις για το σύμβολο καραγκιόζης: και μια εικονογραφημένη ιστορία*, Αθήνα: Υάκινθος.
Κιουρτσάκης, Γ. (1983). *Προφορική παράδοση και ομαδική δημιουργία: το παράδειγμα του Καραγκιόζη*, Αθήνα: Κέδρος.
Πετρής, Γ. (1986). *Ο Καραγκιόζης: δοκίμιο κοινωνιολογικό*. Αθήνα: Γνώση.
Χατζηπανταζής, Θ. (1981). *Η εισβολή του Καραγκιόζη στην Αθήνα του 1890*, Αθήνα: Στιγμή.

Διαδικτυακοί τόποι

www.ert.gr, Αρχείο ντοκιμαντέρ της ΕΡΤ, Ντοκιμαντέρ: Στου Καραγκιόζη το μπερντέ
www.greekshadows.gr
www.karagkiozis.com
www.karagiozismuseum.gr/figoures/index.htm
www.youtube.com/watch?v=HiWIZnt7ChA.

**Ενότητα 6^η (3 διδακτικές ώρες)
Το Αστικό Δράμα**

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Να γνωρίσουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι έναν απ' τους βασικούς σταθμούς του νεοελληνικού θεάτρου, το αστικό δράμα, σε αντιπαραβολή με άλλα συγχρονικά είδη του κοινωνικού θεάτρου.

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ – ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (επίπεδο 2)

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι θα καταστούν ικανοί:

1. να γνωρίζουν την ιστορική του αστικού δράματος προέλευση και τα βασικά του χαρακτηριστικά,
2. να γνωρίζουν το χώρο και το χρόνο ανάπτυξής του ως θεατρικού είδους,
3. να γνωρίζουν βασικούς θεατρικούς συγγραφείς-εκπροσώπους του είδους και τα βασικά έργα τους,
4. να μάθουν για την αφετηρία του στην Ελλάδα, τους πρώτους θιασάρχες και τις πρώτες θεατρικές σκηνές,
5. να αντιλαμβάνονται ότι κοινωνικά ζητήματα του Ελληνικού κράτους των αρχών του 20^{ού} αιώνα αποτέλεσαν αφορμή για τη συγγραφή αστικού δράματος,
6. να αντιλαμβάνονται το ρόλο του θεατρικού κοινού στην εξέλιξη του είδους,
7. να κατανοούν τη διάκριση του αστικού δράματος σε εθνιστικό και μοντερνιστικό,
8. να διακρίνουν τον συσχετισμό θεάτρου και κοινωνικής ζωής αντιδιαστέλλοντας ηθογραφία (ύπαιθρος) και αστικό δράμα (αστικό κέντρο).

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Για τη διδασκαλία της ενότητας προϋποτίθεται:

1. να έχουν διαβάσει οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι θεατρικά έργα του Γρ. Ξενόπουλου, ώστε να τα παρουσιάσουν κατά τη διδασκαλία της ενότητας,
2. η ύπαρξη της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής, κυρίως ηλεκτρονικού υπολογιστή – βιντεοπροβολέα για προβολή σχετικών παρουσιάσεων,
3. η ύπαρξη ηχοσυστήματος για ακρόαση θεατρικών αποσπασμάτων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΗΣ

1. Ευρωπαϊκή προέλευση του αστικού δράματος και ρεύματα επιρροής.
2. Προδρομική μορφή του ελληνικού αστικού δράματος και κύριοι εισηγητές του.
3. Θεματολογία – χαρακτήρες.
4. Εθνιστικό και μοντερνιστικό αστικό δράμα και περιπτώσεις συμφурμού.
5. Θεατρικές σκηνές: Βασιλικό Θέατρο (1901-1908, Οικονόμου) και Νέα Σκηνή (1901-1905, Χρηστομάνου).
6. Βασικά αντιπροσωπευτικά έργα («Κούρδοι» Καμπύση, «Το μυστικό της Κοντέσσας Βαλέραινας» Ξενόπουλου).

ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Στην αρχή της διδασκαλίας της νέας ενότητας ο εκπαιδευτής ζητά από τους εκπαιδευόμενους να παρουσιάσουν τους τίτλους των θεατρικών έργων του Ξενόπουλου που συγκέντρωσαν και διάβασαν. Ακολουθεί σύντομη συζήτηση για το είδος των κειμένων και την πλοκή τους.

Κατόπιν ο εκπαιδευτής, με αφορμή τη συζήτηση που προηγήθηκε παρουσιάζει, με μετωπική διδασκαλία, τους στόχους της ενότητας και τα περιεχόμενά της, προβάλλοντας ταυτόχρονα διαφάνειες. Η διδασκαλία είναι μονολογική-ακροαματική ή ερωτηματικά εξελισσόμενη. Στη συνέχεια οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι καλούνται να ακούσουν 20λεπτο

απόσπασμα θεατρικών έργων, ενώ στο τέλος συζητούν για τα κοινωνικά προβλήματα που προβάλλονται στα εν λόγω αποσπάσματα, αλλά και στα έργα το Ξενόπουλου.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ – ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Ο εκπαιδευτής διανέμει ένα τεστ με ερωτήσεις κλειστού τύπου, με το οποίο ελέγχει αν επιτεύχθηκαν οι στόχοι. Στο τέλος θα πρέπει να αποτυπωθεί με σαφήνεια η διαδικασία διασφάλισης ποιότητας βάσει του προτύπου π3 για όλα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της συγκεκριμένης ενότητας, καθώς και για τη διαδικασία, τους εκπαιδευτές και τις υποδομές.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Walter, P. (επιμ.)(2006). *Ανθολογία Νεοελληνικής δραματουργίας: από την επανάσταση του 1821 έως την μικρασιατική καταστροφή*, Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ.

Διαδικτυακοί τόποι

Ψηφιοποιημένο υλικό στο «Ψηφιοποιημένο αρχείο του Εθνικού Θεάτρου» (www.ntarchive.gr)

Ενότητα 7^η (3 διδακτικές ώρες)
Θέατρο του Καταπιεσμένου, Augusto Boal

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Αφενός, να γνωρίσουν και να εφαρμόσουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι την θεωρία και τις διαδραστικές πρακτικές του Θεάτρου του Καταπιεσμένου που εισήγαγε ο βραζιλιάνος σκηνοθέτης Augusto Boal και, αφετέρου, να συγκρίνουν το θέατρο αυτό αντιδιαστολή με την κλασικότερες μορφές θεάτρου που παρουσιάστηκαν σε προηγούμενες ενότητες.

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ – ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (επίπεδο 2)

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι θα καταστούν ικανοί:

1. να γνωρίζουν συνοπτικά τη ζωή και το έργο του Boal και το κοινωνικό-χρονικό συγκείμενο στο οποίο έζησε,
2. να μάθουν για τις πηγές άντλησης υλικού του Boal,
3. να αντιλαμβάνονται τη μέθοδο του «πολιτικού θεάτρου» (θέατρο forum) και του «αόρατου θεάτρου» ως μέσα γνώσης αλλά και μετασχηματισμού της εσωτερικής πραγματικότητας σε κοινωνική,
4. να μάθουν για τους βασικούς ρόλους αυτής της θεατρικής μορφής (πρωταγωνιστής-καταπιεσμένος, ανταγωνιστές-καταπιεστές, μεσολαβητής-εμπυχωτής, θεατής-δράστης),
5. να συνειδητοποιούν τα στερεότυπα και τα παθογόνα κοινωνικά φαινόμενα ως θεματολογία των θεατρικών έργων,
6. να προσέξουν τη συνακόλουθη διαδραστική δομή τους,
7. να εκφράζουν τα συναισθήματά τους μέσω της αλληλεπίδρασης με τη θεατρική πράξη,
8. να υποστηρίζουν την αλληλεπίδραση θεατρικού κοινού και ηθοποιών,
9. να συμμετέχουν στη συγκεκριμένη και απτή διάσταση της θεατρικής πράξης,
10. να συσχετίζουν τη θεματολογία των θεατρικών έργων με την κοινωνική ανάπλαση των χαρακτήρων,
11. να εσωτερικεύουν την δυνατότητα ενεργούς συμμετοχής του ατόμου σε όλες τις διαδικασίες κοινωνικής συμμετοχής,
12. να αναπαράγουν καταστάσεις πίεσης μιμούμενοι αντίστοιχους ρόλους,
13. να μετατρέπουν ένα ερέθισμα που δέχονται απ' το συγκεκριμένο είδος σε βιωμένη κατάσταση πίεσης της δικής τους καθημερινότητας.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Για τη διδασκαλία της ενότητας προϋποτίθεται:

1. λόγω της διαδραστικής δομής της συγκεκριμένης ενότητας κρίνεται σκόπιμη η ύπαρξη αμφιθεατρικού χώρου ή κατάλληλη διαμόρφωση της αίθουσας για τη συμμετοχή σε θεατρικές ασκήσεις,
2. η ύπαρξη οπτικοακουστικού υλικού με ολιγόλεπτα αποσπάσματα προβεβλημένων σκηνών καταπίεσης και παθογενών κοινωνικών φαινομένων (ντοκιμαντέρ, κινηματογραφική ταινία, μαγνητοσκοπημένο θεατρικό έργο),
3. η ύπαρξη ηλεκτρονικού υπολογιστή και βιντεοπροβολέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΗΣ

1. εργοβιογραφικά του A.Boal,
2. ιστορικό πλαίσιο δράσης του,
3. το «Πολιτικό Θέατρο» και το «Αόρατο Θέατρο»,
4. το «Θέατρο του Καταπιεσμένου»: ρόλοι και τεχνικές.

ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Καταρχάς ο εκπαιδευτής προβάλλει ολιγόλεπτα αποσπάσματα προβεβλημένων σκηνών καταπίεσης και παθογενών κοινωνικών φαινομένων και συζητά με τους εκπαιδευόμενους τη δυνατότητα σύνδεσης των φαινομένων αυτών με το θέατρο, δίνοντας έμφαση στη πιθανή δυνατότητα του τελευταίου να λειτουργήσει απελευθερωτικά για τους συμμετέχοντες και εισάγει την έννοια του «Θεάτρου του Καταπιεσμένου».

Κατόπιν προβάλλει διαφάνειες με τις οποίες εισάγει τους εκπαιδευόμενους στη θεατρική αυτή παράδοση (σύντομα εργοβιογραφικά του Α.Boal, ιστορικό πλαίσιο δράσης του, το «πολιτικό θέατρο» και το «αόρατο θέατρο», το «θέατρο του καταπιεσμένου» κ.λπ.).

Στη συνέχεια μέσα από μια σύντομη συζήτηση καταγράφονται τα φαινόμενα που οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι δηλώνουν ότι τους καταπιέζουν, κατεβαίνουν στη σκηνή ή καταργούν τη διαχωριστική γραμμή των θρανίων και ανά ομάδες υποδύονται εναλλάξ ρόλους πρωταγωνιστών-καταπιεσμένων και ανταγωνιστών-καταπιεστών, υποστηρίζοντας την αντίστοιχη θέση τους, διαμορφώνοντας λόγο και αντίλογο, στάδιο το οποίο λειτουργεί αξιολογικά και ανατροφοδοτικά . Ο εκπαιδευτής στο συμβάν αυτό αναλαμβάνει διαμεσολαβητικό και εμπυχωτικό ρόλο, αλλά μπορεί και να συμμετέχει στα δρώμενα.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ – ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Ο εκπαιδευτής διανέμει ένα τεστ με ερωτήσεις κλειστού τύπου, με το οποίο ελέγχει αν επιτεύχθηκαν οι γνωστικοί στόχοι και αξιολογεί τους συναισθηματικούς και ψυχοκινητικούς στόχους παρατηρώντας και καταγράφοντας –μετά το πέρας της διδασκαλίας– τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων στο παίξιμο ρόλων. Στο τέλος θα πρέπει να αποτυπωθεί με σαφήνεια η διαδικασία διασφάλισης ποιότητας βάσει του προτύπου π3 για όλα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της συγκεκριμένης ενότητας, καθώς και για τη διαδικασία, τους εκπαιδευτές και τις υποδομές.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

Boal , A. (1979). *Theatre of the Opressed*, London: Pluto.

Cohen-Cruz, Jan/Schutzman, M. (1994). *Playing Boal*, London: Routledge.

Freire P. (2009). *Η αγωγή του καταπιεζόμενου* (Μετάφραση: Κρητικός Γ.), Αθήνα: Κέδρος.

Διαδικτυακοί τόποι:

www.theatroedu.gr: MacDonalds. S, Rachel. D, (Δεκέμβριος 2006) «Το θέατρο forum του Augusto Boal για εκπαιδευτικούς– Σημειώσεις από τα εργαστήρια στη συνδιάσκεψη 2000 για το θέατρο στην εκπαίδευση»

www.enet.gr: Τσατσούλης. Δ, (Δεκέμβριος 2009) «Το πολιτικό θέατρο και το υποκείμενο της ιστορίας» *Ελευθεροτυπία*

www.theatroedu.gr: Ζώνιου. Χρ, «Το θέατρο του Καταπιεσμένου»

Ενότητα 8η (4 διδακτικές ώρες)
Συγγραφή σεναρίου – Δραματοποίηση

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Να συγγράψουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι σενάριο και να το δραματοποιήσουν.

Σημείωση: Η ενότητα διακρίνεται άτυπα σε δύο μέρη, εκ των οποίων το πρώτο αφορά μία θεωρητική προσέγγιση και το δεύτερο μια πρακτική εφαρμογή.

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ – ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (επίπεδο 2)

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι θα καταστούν ικανοί:

Για την Α' ενότητα

1. να γνωρίζουν μεθόδους και τεχνικές θεατρικού σεναρίου,
2. να αντιλαμβάνονται το ρόλο των σκηνικών οδηγιών,
3. να χρησιμοποιούν ομαδικά απλές συγγραφικές τεχνικές,
4. να απομονώνουν αυτοτελή αποσπάσματα με διακριτούς ρόλους και λειτουργίες,
5. να γράφουν σύντομα σενάρια σύμφωνα με το θεατρικό είδος που έχουν επιλέξει,
6. να μεταφέρουν το σεναριακό κείμενο σε διαλογική μορφή, κατάλληλη για παίξιμο ρόλων.

Για την Β' ενότητα:

1. να υποδύονται ρόλους,
2. να αναπαριστούν πιστά το θεατρικό λόγο,
3. να προσαρμόζουν την ερμηνεία τους στα δεδομένα του θεατρικού είδους που επέλεξαν,
4. να υποκρίνονται με φυσικότητα τον χαρακτήρα που καλούνται να υποδυθούν.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Για τη διδασκαλία της ενότητας προϋποτίθεται:

1. η εξασφάλιση συνεχόμενων διδακτικών ωρών,
2. η διαθεσιμότητα αμφιθεατρικού χώρου, εφόσον υπάρχει, κλειστού γυμναστηρίου ή μεγάλης αίθουσας, που κρίνεται κατάλληλη γι' αυτό τον σκοπό,
3. η ύπαρξη ανισόπεδου βάρους και κατάλληλου φωτισμού, ώστε να καθίστανται διακριτοί ο χώρος δραματοποίησης και θέασης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΗΣ

1. το θεατρικό σενάριο ως κειμενικό είδος,
2. σκηνικές οδηγίες,
3. τεχνική δραματοποίησης.

ΜΕΘΟΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ενότητα Α

Καταρχάς ο εκπαιδευτής παρουσιάζει τις βασικές τεχνικές συγγραφής σεναρίου. Κατόπιν συγκροτούνται ομάδες, οι οποίες αναλαμβάνουν τη συγγραφή σύντομων σεναρίων, στα οποία ο αριθμός των δρώντων είναι αντίστοιχος με τον αριθμό των μελών της ομάδας. Ο κάθε εκπαιδευόμενος αναλαμβάνει να υποδυθεί το ρόλο ενός εκ των δρώντων προσώπων και μετατρέπουν την αφήγηση σε στιχομυθία. Στο τέλος αποφασίζουν για τον τρόπο δραματοποίησης και σκηνοθεσίας των μονόπρακτων.

Ενότητα Β

Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι της κάθε ομάδας σκηνοθετούν και παρουσιάζουν το πεντάλεπτο μονόπρακτό τους στις υπόλοιπες ομάδες. Στο τέλος συζητούν αναφορικά με το περιεχόμενο και τις τεχνικές προδιαγραφές κάθε θεατρικού επεισοδίου και αξιολογούν το σύνολο του προγράμματος

ΕΛΕΓΧΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ – ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Ο εκπαιδευτής παρατηρεί με δομημένο όργανο παρατήρησης την εργασία των συμμετεχόντων της κάθε ομάδας, καθώς και τη δράση τους κατά τη διάρκεια της σκηνοθεσίας και της δραματοποίησης και συλλέγει τα σενάρια που συγγράφουν και τα αξιολογεί βάσει κριτηρίων. Στο τέλος θα πρέπει να αποτυπωθεί με σαφήνεια η διαδικασία διασφάλισης ποιότητας βάσει του προτύπου π3 για όλα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της συγκεκριμένης ενότητας, καθώς και για τη διαδικασία, τους εκπαιδευτές και τις υποδομές.